

SVENSK

MEDLEMSTIDNING FÖR SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

BYGDEN

Nummer 3/2012 • Pris 2 e

Schjerfbeck 150

Bokmässan i Göteborg

Sveps i nya lokaler

Föreningsresursen

Nya SFV-biografier

Nr 3

Oktober 2012
91 årgången

UTGIVARE

Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi

Svenskbygden utkommer
med fyra nummer år 2012.
Kvarvarande utgivningsdatum:

11.12 (Materialdag 23.11)

REDAKTION

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570, fax 09-6844 5715.

sfv@sfv.fi • Vi finns på
Facebook, Twitter och YouTube.

Chefredaktör

& ansvarig utgivare:

Catharina Gripenberg
catharina.gripenberg@sfv.fi
040-7780 351

Redaktör & layout:

Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@sfv.fi
09-68445712

Pärm:

Helene Schjerfbeck fyller
150 år i år. Artikel på sidan 16.

OY FRAM AB, Vasa
ISSN 0356-1755

Sveps viktiga arbete för finlands-svenska unga i huvudstadsregionen fortsätter i nya lokaler. **JANA KEMERI** och **TARIKU AHLFORS** berättar om den nya lågröskelverk-samheten *Starten* på sidan 10.

CHRISTER HAGLUND är ny VD på Finlands Mässa. De nya sociala medierna har inte alls gjort mässorna onödiga, tvärtom. Mässorna är det bästa sociala mediet, berättar han på sidan 13.

»Det finns något i debatten om tvåspråkiga skolor som inte är uttalat – och jag skulle vilja veta vem som har att vinna på tvåspråkiga skolor. Vem är det som för agendan?»

BENITA KAVANDER, SIDAN 6

Solveig von Schoultz-tävlingens vinnare 2012	5
Benita Kavander: Klasslärarutbildningen är för krävande.....	6
Sveps i nya lokaler i G18	10
Doldisen Christer Haglund är VD för Finlands Mässa	13
Helene Schjerfbeck: Att besvärja sitt liv – och sin död.....	16
Mångsidighet är Fiskars motor	20
Nytt från Studiecentralen	23
Rapport: Bokmässan i Göteborg	24
Erik Rune Hermans 50 år som redaktör på Norden	28
Recension: Peter Strandström: Till dig som saknas	31
Föreningsresursen hjälper föreningsaktiva.....	32
Författarporträtt: Gösta Ågren	35
Talar Norden med kluven tunga?	39
Nya SFV-biografier: Aleko Lilius och Eirik Hornborg	
Kolumn: Maktens fiende är glömskan	42
Reinhold Enqvist: Språkkonflikten kan lösas	45
Dikter av vinnarna i Solveig von Schoultz-tävlingen 2012	49
M/S Runeberg: Vital 100-åring med kurs på framtiden.....	52
Kan "Hangö" vara ett vikinganamn?.....	56

Axxells naturfotografer deltar i Nordens största naturfotoevenemang

Axxell Brusabys utbildning för naturfotografer kommer att synas med en egen utställning på Nordens största naturfotoevenemang, naturfotofestivalen Natur 2012 i Vårgårda, i Västergötland i Sverige den 2-3.11 2012. Festivalen fyller 30 år i år. Fler bilder på axzell.fi

BO JOHANSSON

KIRSI MACKENZIE

MATS GRIMFOOT

SAM LINDHOLM

Ann-Sofi Backgren verksamhetsombud för Studiecentralen i Vasa

Svenska studiecentralens verksamhetsombud i Österbotten heter Ann-Sofi Backgren. Träffa Ann-Sofi till exempel i samband med att Patricia Tudor-Sandahl föreläser i Vasa den 19 november!

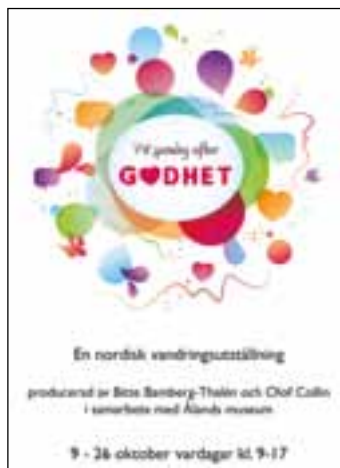
Svenska studiecentralen har valt polkand. Ann-Sofi Backgren till vikarierande verksamhetsombud i Österbotten under Anna-Karin Öhmans moderskapsledighet. Totalt 18 personer hade sökt vikariatet. Verksamhetsombudet i Österbotten jobbar mångsidigt med de finlandssvenska organisationerna och föreningarna i form av kurser, studiecirklar och föreläsningar.

Ann-Sofi Backgren är hemma från Korsnäs och har en brett österbottniskt och finlandssvenskt nätverk. Hon har bland annat jobbat på TE-centralen, Österbottens förbund och senast vid Vuxeninstitutet i Malax/

Korsnäs med ett Grundtvig-projekt. Hon har även tidigare arbetat inom Svenska studiecentralen med ett projekt. Hennes förtroendeuppdrag är talrika, både inom politiken och inom föreningsvärlden.

På spaning efter godhet på G18

På spaning efter godhet är en nordisk vandringsutställning producerad av Bitte Bamberg-Thalén och Olof Collin i samarbete med Ålands museum. Utställarna tror att det är viktigt att – i kontrast till mycket av det som presenteras i nyhetsflödet – se de goda sammanhangen vi hela tiden är omgivna av.

– Det är också angeläget för att vi ska inse att vi alla är delaktiga i att bevara och utveckla det som är bra. Demokrati, människovärde och mänskliga rättigheter är färskvara som vi alla behöver vara med och försvara, säger utställarna. Utställningen pågår i G18 till den 26 oktober.

Bevingade ord

I tider som dessa hjälper det att minnas
att det alltid funnits tider som dessa.

Paul Harvey

SFV:s nya böcker

Catharina

GRIPENBERG

Biträdande kanslichef, chefredaktör
Svenska folkskolans vänner

SFV SATSAR på sin biografiserie, och två nya böcker inom biografiserien utkommer till bokmässan i Helsingfors.

Den första är Anna Lena Bengelsdorffs bok om Eirik Hornborg. Han föddes 1879 i Helsingfors och dog 1965. Hornborg var historiker, politiker, författare, skolman och en bekämpare av Lapporörelsen. Han var riksdagsman under några år och var även erkänd som en skicklig talare. Boken presenterar en orädd sanningsägare och rättskämpe.

Den andra boken är Marit Lindqvists verk om Aleko Lilius. Han föddes 1890 i S:t Petersburg och dog 1977 i Helsingfors. Lilius var en äventyrare av en typ som knappast finns idag. Han fungerade som utrikeskorrespondent i Asien och Afrika och han företog långa resor i Afrika, Asien och Mexico. Boken skildrar en "globetrotter" som gärna kastade sig in i äventyr efter äventyr.

I biografiserien har tidigare utkommit Kjell Ekströms bok om landkapsmälaren, pedagogen och museimannen Victor Westerholm.

SFV:S AVSIKT med serien är att lyfta fram märkesmän och -kvinnor, som genom sin livsgärning främjat samhällets utveckling och mångfald och som förtjänar att uppmärksammas idag. Biografiseriens arbete leds av en kommitté vars ordförande är Gustaf Widén, som även är initiativtagare till serien.

SFV SATSAR på att i serien ge ut sådana böcker som har ett speciellt finlandssvenskt intresse och en bildande aspekt, men som inte ekonomiskt är lönande för traditionella förlag. Alla skrifter som SFV ger ut har ett bildningsperspektiv. SFV koncentrerar sig även här på sitt kärnuppdrag; bildning.

SFV fokuserar i sin bokutgivning för tillfället på biografier. Biografier är en genre som vi gärna lyfter fram eftersom de ger läsaren en stark upplevelse och samtidigt lockar till att undersöka paralleller till vår egen tid.

KOM GÄRNA och träffa oss på bokmässan i Helsingfors 25-28.10.2012. Du finner oss i monter nr 7h15. Väl mött på bokmässan!

Solveig von Schoultz-tävlingens vinnare 2012

Fr.v. **KARIN ERLANDSON** (1. pris), **LOTTA SANHAIE** (hedersomnämmande), **ANN-CHRISTINE SNICKARS** (hedersomnämmande), **KRISTIAN BRUNELL** (3. pris), **SONJA NYSTRÖM** (2. pris).

Priserna i Solveig von Schoultz-tävlingen delades ut under en ceremoni på Svenska folkskolans vänner måndagen den 3 september.

FÖRSTA PRIS, 5 000 euro, gick till Karin Erlandsson (f. 1978), Mariehamn, för en suveränt genomförd diktsvit om längtan efter bekräftelse och drömmen om försoning. Kring en älgjägare, som i sitt svajande torn förvandlas till fjärlissamlare, vävs en tät och mångtydig text, där metaforiken kring jägare och jagad ges existentiella undertoner.

Andra pris om 3000 euro tilldelades Sonja Nyström (f. 1954), Åbo, för en diktsvit som med små gester förmår skapa stor intensitet och röja ett dramatiskt händelseförlopp kretsande kring längtan, närhet och brist.

Tredje pris tilldelades 2000 euro tilldelas Kristian Brunell (f. 1975), Jakobstad. I Brunells hyperkompakta diktsvit "Hav av nebulosor" tas vi med på en hisnande kosmisk färd där metamorfosen är grundmodus och det mest eteriska tar fysisk form.

Två hedersomnämningen delades ut: det ena tillföll Lotta Sanhaie (f. 1981), Helsingfors, för sin gripande prosadikt om att trotsa jantelag, likriktning, och vägra passa in, speglar i en mammas kluvna förtvivlan och tillit till sitt avvikande barn.

Det andra hedersomnämningen gick till Ann-Christine Snickars, (f. 1953), Åbo. I sina dikter porträtterar hon en åldrande människa, som lever bland minnen i väntan på färden över glömskans flod. Språket är enkelt, glasklart.

TILL ÅRETS tävling skickades in 97 bidrag. I juryn satt författaren Gustaf Widén, kritikern och litteraturforskaren Julia Tidigs och litteraturvetaren och barnbokskritikern Maria Lassén-Seger. Årets tävling gällde dikter (nästa år gäller tävlingen noveller). Tävlingen är öppen för personer som vid tävlingstidens utgång har fyllt 30 år, och syftet med tävlingen, som instiftades av SFV 2004, är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Svenska folkskolans vänner förbehåller sig publiceringsrätten till de prisbelönade tävlingsbidragen.

Läs ett urval dikter på sidorna 53-55

Dagens klasslärarutbildning är för krävande

Mätningar visar att svenska elever presterar sämre än finska. Det är resultat som bör tas på allvar enligt Benita Kavander. Hon tycker att den finlandssvenska lärarutbildningen måste ses över – och har förslag på vad som borde göras.

TEXT & BILD:
CHRISTOFFER THOMASFOLK

FINLANDSSVENSKA ELEVER när inte lika höga resultat i skolan som sina finskspråkiga bröder och systrar. Det visar bland annat PISA-undersökningarna som får flankstöd av andra mätningar. Resultat som visat tar med en klacksparck.

Men det gör inte Benita Kavander. – Vi måste ta resultaten på allvar. Jag tror vi har varit för självsäkra och det har funnits en tro på att vi har haft en bättre och trivsammare skola än på den finskspråkiga sidan, säger Kavander, som har utbildat lärare Åbo Akademi och Vasa övnings-skola i över fyrtio år.

Kavander pensionerades i augusti och har efter sin långvariga insats ett mycket brett perspektiv. Hon menar att övermodet som har funnits inom den finlandssvenska lärarutbildningen har bidragit till att den inte har utvecklats i rätt riktning.

– På grund av att vi har invagat oss i tron att vi är bättre har vi inte varit

tillräckligt uppmärksamma på tidsförändringarna till skillnad från den finska. Skillnaderna i resultaten kan bero på det.

Resultaten ingen katastrof

Hon understryker att resultaten inte är katastrofala och att de finlandssvenska lärarna inte skall ha dåligt samvete för att resultaten har försämrats. Kavander kan inte heller svara exakt på var felet är.

– Men som tidigare lärarutbildare har jag naturligtvis funderat på hur utbildningen skulle kunna utvecklas och förändras.

Efterlyser färre ämnen

Enligt henne är dagens klasslärarutbildning för krävande och hänvisar till att blivande klasslärare under sin studietid måste läsa hela tretton läroämnena. Det är på tok för mycket, tycker hon.

– Antalet ämnen som ingår i utbildningen för klasslärare måste skäras ner med åtminstone hälften. I stället skulle studerandena tränga djupare i de ämnen som de väljer och fördjupa sig i didaktiken.

Hon fortsätter:

– Det är fördjupningsgraden som jag tror att vi måste satsa mera på. Det är nyckeln för att förbättra lärarutbildningen.

Hon har en känsla av att dagens studerandes ämneskunnande har försvagats. Det kan få konsekvenser för framtiden och påverka resultaten i kommande mätningar.

Antalet ämnen som ingår i utbildningen för klasslärare måste skäras ner med åtminstone hälften. I stället skulle studerandena tränga djupare i de ämnen som de väljer – och fördjupa sig i didaktiken. **BENITA KAVANDER** har utvildat lärare i fyrtio år.

→ – Det finns signaler som visar att klasslärarutbildningen är för bred. Studerandena kan inte ta in alla dessa ämnen och det ökar risken för att resultaten försämras ytterligare i framtiden.

– Vi skall hålla i minnet att de 15-åringar som deltog i senaste PISA-undersökning har undervisats enligt den gamla läroplanen – inte enligt den som trädde ikraft 2005. Därför tror jag att vi måste vid-

ta åtgärder för att resultaten inte skall försämrats ytterligare, säger Kavander.

Breda ämneskrav inte bara en välsignelse

De breda ämneskraven kan också vara en delorsak till att många nya lärare slutar efter en tid i yrkeslivet.

– På grund av att ämnena som lärarna skall kunna är för många

blir yrket i sin helhet för utmanande. Nya lärare måste ha för många bollar i luften samtidigt och det är en verklighet som kommer som en chock för många när de börjar arbeta.

Mentorskap viktigt

Kavander understryker vikten av att skolorna introducerar nya lärare till exempel genom mentorskap.

– Vi har gjort en del på den

–Dagens unga har en annan respektlöshet än tidigare, men disciplin är inte fråga om relationen mellan elev och lärare. Det är en fråga om eleven och lärandet, säger **BENITA KAVANDER.**

punkten men skyddsnetet bör utvecklas ännu, menar hon.

Individualismen som har varit på frammarsch i samhället har också ökat kraven på dagens lärare. Ett exempel på det är att många föräldrar verkar tro att deras barn är kunder i skolan. Samhällsandan har också påverkat klimatet i klassrummet.

– Dagens unga har en annan respektlöshet än tidigare, men disciplin är inte en fråga om relationen mellan

elev och lärare. Problemet kan sökas i frågan om eleven och lärandet. Disciplin handlar om att skapa en miljö som gynnar lärandet, menar Kavander.

Tvåspråkiga skolor

Så var det debatten om tvåspråkiga skolor. I den frågan har Kavander en mycket klar ståndpunkt och hon är ytterst kritisk mot tvåspråkiga lösningar.

– Jag har följt debatten länge men kan ännu inte svara på vem som gynnas av tvåspråkiga skolor. Är det de finsktalande eller de svenska? Vill finskspråkiga att svenskan gynnas på det här viset eller tvärtom?

– Det finns något i den här debatten som inte är uttalat och jag skulle vilja veta vem som har att vinna på tvåspråkiga skolor. Vem är det som för agendan, frågar hon sig.

Vill inte ge lillfingret

Hon anser att debatten om tvåspråkiga skolor är onödig så länge den finländska lagstiftningen tryggar svenskan.

– Därför tycker jag det är synd att vi ger lillfingret när vi inte skulle behöva göra det.

Kavander poängterar vikten av att alla lär sig språk, helst flera olika, och beskriver tvåspråkigheten som en rikedom.

– Vi måste kunna samarbeta över språkgränserna, men tvåspråkiga skolor är definitivt inte lösningen. Satsar vi på tvåspråkiga lösningar tynar svenskan bort i ett längre perspektiv. Det visar liknande försök som gjorts i andra flerspråkiga länder.

Sveps i nya lokaler i G18

Starten är social träning för unga

SEDAN SVENSKBYGDEN besökte Sveps i början av år 2011 har en helt ny tjänst introducerats. I tillägg till verkstaden där man sysslar med arbetsträning finns nu också "Starten", som är så kallad lågröskelverksamhet.

– Starten är till för dem som har svårigheter med dygnsrytmen och sociala situationer, berättar **Tariku Ahlfors** och **Jana Kemer**, som ansvarar för verksamheten.

Det gäller t.ex. unga vars dygnsrytm förskjutits så mycket att de har svårt att komma upp ur sängen i tid, eller kanske isolerat sig i den virtuella världen till den grad att de småningom har svårt att orientera sig i "levande livet".

– För en del är det fråga om att hälsoproblem och mentala problem börjat visa sig. Vi är ändå inte läkare eller psykoterapeuter. Vi lär i stället ut vikten av ett regelbundet liv, och tränar människor i att ta hand om sig själva, berättar Ahlfors.

Målet är att de som deltar i Starten efter en tid antingen kan gå över till till Sveps verkstad, eller direkt till studie- eller arbetsliv. Träningsprocessen är individuellt planerad, men sker i grupp där gemenskapen betonas med-

Huvudstadsregionens svenska ungdomsverkstad Sveps öppnade efter sommaren i nya lokaler i kulturhuset G18 i Helsingfors. De nya, större lokalerna effektiviserar arbetet och möjliggör bättre tjänster till 16-28-åringar som behöver arbetslivs- och studieträning, eller träning i sociala färdigheter.

TEXT & BILD:
RABBE SANDELIN

an man tränar på de sociala färdigheterna.

– I gruppen diskuterar vi många olika teman; hemskötsel och huslig ekonomi, fysiskt och psykiskt välmående, effektiv tidsanvändning, fritid och intressen, människorelationer och självförtroende, berättar Ahlfors. I träningen ingår även många exkursioner och besök. Just nu ber vi ungdomarna föra dagbok över sin tidsanvändning. Många blir förvånade över hur mycket tid som går åt till icke-produktiv tid framför skärmarna, berättar Ahlfors.

Starten samarbetar aktivt med den uppsökande verksamheten, och fungerar precis som verkstaden med non-stop antagning. Båda enheterna har tio platser, och då en plats blir ledig tas en ny ungdom in.

Recessionen ökar trycket

Linda Eräkangas, som är individuell handledare vid Sveps, säger

→

SVEPS

Ungdomsverkstaden SVEPS
www.sveps.fi

Ungdomsverkstaden Sveps ingår i det nationella ULA-nätverket som består av svensk- och tvåspråkiga verkstäder

Arbetstränare **MIKI GARAM** leder Sveps arbetsträning i de nya lokalerna på Georgsgatan i Helsingfors.

STARTEN

JANA KEMERI och **TARIKU AHLFORS** tränar unga i sociala färdigheter och regelbundet liv i den nya lågtröskelverksamheten "Starten".

LARS KOSKINEN, SABINA ÖHMAN och **LINDA ERÄKANGAS** trivs i Sveps nya luftiga lokaler.

att behovet av Sveps tjänster åtminstone inte minskat under den pågående recessionen.

– Vi har redan nu i september bara några platser lediga. Vi märker klart hur viktig roll Sveps spelar för den finlandssvenska ungdomen i huvudstadsregionen, och vi ser också samma oroväckande tecken som på den finska sidan – att marginalisering i många fall tycks gå i arv.

Enligt Eräkangas finns det nu unga som nästan hela sitt liv, d.v.s. från då de var små kring den förra ekonomiska recessionen i början på 1990-talet, upplevt ekonomiska trångmål och dystra framtidsutsikter.

– Under uppväxttiden var kanske endera eller till och med båda föräldrarna arbetslösa under långa perioder. Idag står den unga inför samma problem. Det hela blir lätt en ond cirkel där det mesta känns hopplöst. Det är också skäl att betona att risk för marginalisering finns i alla samhällsskikt, det

är inte enbart ett fenomen bland mindre bemedlade.

Nya lokaler förbättrar Sveps tjänster

Verksamhetsledare **Peter Rolin** tar emot i administrationsvåningen, en våning ovanför Sveps verkstad.

SVENSKA PRODUKTIONSSKOLAN

grundades år 1996. Sveps är den enda ungdomsverkstaden i huvudstadsregionen som betjänar unga på svenska. Målsättningen är att förbättra svenskspråkiga ungas möjligheter till studier och arbete, att motarbeta skol- och studietrötthet, att förbättra ungdomarnas välmående samt att motarbeta marginalisering och risk för utanförskap.

Sveps upprätthålls av Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla och Kyrkslätt, Svenska studiecentralen (en del av SFV), samt privata fonder. Sveps är medlem i Nationella verkstadsföreningen r.f. Syskonorganisationen i Vasa heter **FÖREGÅNGARNA** (se Svenskbygden 3-2012).

Tilläggskvadratmetrarna i det som tidigare var Schildts förlags lokaler gör stor skillnad för Sveps.

– Då Starten kom med i bilden från år 2011 blev det mycket trångt i de gamla lokalerna i Forumkvarteret. Många av oss satt nästan bokstavligen ”på varandra” i arbetsrummen, och det fanns inga nya utrymmen att ta till i fastigheten, berättar Rolin.

Även ungdomarna har utan större problem hittat till nya Sveps på Georgsgatan. Forumkvarteret låg visserligen precis i knutpunkten för buss- och järnvägstrafiken (vilket är viktigt eftersom Sveps betjänar Helsingfors, Vanda, Esbo, Grankulla och Kyrkslätt), men promenaden till G18 är ändå kort.

– Våra verksamhetsförutsättningar har alltså sett en ordentlig förbättring, den närmaste tiden skall vi ännu förbättra skyltningen och se över hisstrafiken, som nu delvis krockar med restaurangverksamheten i fastigheten.

"Det här är världens bästa sociala medium!"

Doldisen Christer Haglund stortrivs som VD för Finlands Mässa

Christer Haglund, relativt ny VD för Finlands Mässa, har inte väjt för de utmanande jobben. Senast var han i drygt tio år kommunikationsdirektör på Finnair. En bransch där det bokstavligen blåser, inte minst för den som skall sköta snacket både internt och externt.

DÅ UPPLEVDE Finnair en stark expansion, med bl.a. tiodubblad Asientrafik som fortfarande är en av grundvalarna för bolagets existens. Idag går det avsevärt sämre, för alla flygbolag. Att Haglund i den situationen valde att byta jobb är lätt att förstå, speciellt mot bakgrunden av turbulensen kring Finnair. Men varför mässbranschen?

– När man byter jobb vill man dels ha nya utmaningar, dels ta nånting med sig och det här gav båda. Det som många inte tänker på är att Mässan framför allt är ett medium, och av den totala mediemarknaden står mässmedia för cirka sex procent av de pengar företagen satsar.

Och de nya sociala medierna har enligt honom inte alls gjort mässor onödiga, tvärtom.

– Det här är ju världens bästa sociala medium! Jag som har jobbat med medier i hela mitt liv tycker väldigt mycket om det här. Vi kan konkurrera mycket bra

– Jag har alltid gillat utmaningar. Redan på Borgåbladet sa chefen att 'Christer får ta hand om det här!'. **CHRISTER HAGLUND** är ny direktör på Finlands Mässa.

→

→ med både nya och gamla medier. Det här är ett "marriage made in heaven".

Christer Haglund studerade visserligen till en början litteraturvetenskap vid ÅA, och han säger sig vara oerhört glad över att ha haft **Sven Linnér** som professor. Därefter blev det statskunskap med medieinriktning samt svenska. Men sedan hoppade han av för att bli journalist på Borgäbladet, i sin gamla hemstad.

– Jag älskar journalistik. Det är bästa sättet att se hur samhället fungerar och att påverka. Och som skola var Borgäbladet helt obetalbar.

Karriär inom UM

Efter några år på Borgäbladet blev det utrikesministeriet, till en början som informationssekreterare. Sedan bar det av utomlands, först som pressekreterare på konsulatet i New York och därefter kulturattaché på ambassaden i Stockholm. Efter det återvände han till Helsingfors, där han som pressråd och medieavdelningens chef under några år bar huvudansvaret för en rad internationella toppmöten. Det sista uppdraget var att hålla i trädarna under toppmötet i Helsingfors, i samband med att Finland 1999 var ordförandeland i EU.

Det blev sammanlagt tretton framgångsrika år på UM. Varför lämnade han det?

– Jag hade sett och gjort allt, och följt med när Sovjet föll, Berlinmuren föll och Finland blev EU-medlem. När jag blev erbjuden Finnair fanns det ingenting stort i sikte. Jag har aldrig skuttat omkring utan alltid varit cirka tio år på varje plats. Efter det kan man inte tillföra så mycket nytt.

Ryktet om Haglunds förmåga att hantera medierna gjorde att

han vid millenieskiftet rekryterades till Finnair som kommunikationsdirektör med ansvar för intern och extern kommunikation. Han säger att det kändes fantastiskt att de ville ha en litteraturvetare med UM-bakgrund. Till hans uppgifter hörde också att ta sig an frågor kring hållbar utveckling, och även här var hans medieerfarenhet värdefull.

– Alla finländska bolag sköter hållbar utveckling otroligt bra, men de är dåliga på att kommunicera det. Andra kommunicerar mer, men gör mindre. Det finns i finnarnas ryggmärg att man gör saker bra, men att inte skryter med det. Men idag måste man också kunna kommunicera sina framgångar!

Haglund vill följa med sin tid, och införde bl.a. Facebook på Finnair. Och då bolaget fyllde 85 år utgav man istället för en historik en "futurik" på engelska, med visioner om hur världen skulle se ut om 85 år.

En miljon besökare

Efter drygt tio år på Finnair var det alltså dags för Haglund att dra vidare, denna gång till Böle och Finlands Mässa. En organisation många förknippar med stora och stökiga mässor, men som egentligen är mycket mer.

Företaget står enligt honom huvudsakligen på två ben: utställningarna samt möten, kongresser och konferenser. De sistnämnda är 1 700 årligen och det sammanlagda besökarantalet uppgår till en miljon. Dessutom finns en hel del kringfunktioner som restaurang- och hotellverksamhet etc. Man har 250 fast anställda, men sysselsätter indirekt betydligt fler.

Finlands Mässa grundades 1919 och fyller alltså snart 100 år. Besökarantalet var redan från bör-

jan större än hela Helsingfors invånarantal. Man har också alltid haft en synlig position i samhället. Kekkonen var alltid med om att öppna mässorna och presidenterna är fortfarande aktivt med. Bland de enskilda mässorna hör Bokmässan till de största, med drygt 80 000 besökare.

Med lång erfarenhet av stora och krävande konferensarrangemang är Haglund imponerad av logistiken inom företaget. Man är också bra på teknisk know how, vilket ger en hel del jobb i olika länder, bl.a. Ryssland. Tillsammans med Stockholmsmässan har man ett gemensamt bolag, Adforum, som gör utställningar i olika länder. Överlag är Finland känt för sin förmåga att arrangera stora och krävande konferenser, vilket betyder väldigt mycket på många plan.

Men Christer Haglund vill självfallet också utveckla och utvidga. Han konstaterar att det mellan de två traditionella benen finns stor potential för ny verksamhet. Ett exempel är *Summer Sound* som arrangerades i somras. En mötesplats för Nordeuropas elektroniska musik, med bl.a. världens bästa DJ:s på plats. Något som han hoppas blir en återkommande tradition.

Alla undersökningar visar enligt Haglund att mässan är ett av de effektivaste medierna.

– Tag Båtmässan som exempel: skall du sälja en båt måste du vara där. Och att gå på Bokmässan är att återfå sin tro på människan och hennes framtid!

Mässan som medium

Christer Haglund vill framför allt lyfta fram den kreativa potentialen, och mässan som ett socialt forum.

– Mässor upplevs ofta som lite gammaldags, och det är något jag

vill ändra. Vi människor är ju så sociala att vi vill träffas. Via de sociala medierna har vi nu så mycket lättare att få tag på människor som vi vill träffa och krama.

Han nämner som exempel de gigantiska middagarna. Den största sittande middagen har varit för 6 000 personer! Om man vill ordna en fest för mer än 2 000 personer är mässcentret enda alternativet. Här kan stora företag få in hela personalen på en gång.

De enda luckorna i bokningskalendern finns egentligen bara i maj och juni. Här vill Haglund gärna satsa, främst på barn och ungdomar. Och den verksamheten behöver enligt honom inte vara vinstbringande.

Haglund vill också utveckla utställningskonceptet. T.ex. så att flera mindre utställningar binds ihop till större helheter. Han nämner som exempel *Go-Expo* i våras, med olika fritids- och uteaktiviteter som cykling, golf, camping och jakt, där allting var anpassat för hela familjen. Ett tänkande som enligt Haglund är utmärkande för finländarna, jämfört med övriga Norden och Europa, där utställningssiffrorna generellt gått ner.

Man har nämligen i Finland klart bättre besökarsiffror i proportion till befolkningstalet. Ta-

ket för enskilda utställningar är kring 80 000 besökare, vilket flera av mässorna når upp till. Växer de ytterligare kommer nackdelarna emot i form av trängsel, köer etc.

Finlandssvensk doldis

Hur kommer det sig att Haglund trots sin imponerande karriär är något av en doldis? Inte minst i Svenskfinland där alla ju påstås känna varandra.

– Det stämmer på det viset att jag aldrig haft behov av att exponera mig. Detsamma gäller det finlandssvenska.

Vad har han som erfaren kommunikationsexpert då att säga om Svenskfinlands förmåga att kommunicera, både internt och externt?

– Jag tycker att många finlandssvenska organisationer gör fel i att de isolerar sig i sina bunkrar. Om man ser på Svenskfinland som ett företag så kommunicerar det jättedåligt, och har gjort det länge.

Uppvuxen i Borgå i en helt svensk familj var det först i 4-5 årsåldern som han första gången hörde finska. Men han ville lära sig, och gjorde därför militären på finska, först i Obbnäs och sedan Pansio. Och så har det fortsatt:

– Jag stortrivs med det. Svenskfinland har alltid känts lite för litet.

Ett undantag finns. Sedan några år fungerar Christer Haglund som ordförande för SFSI, det finlandssvenska idrottsförbundet. Han idrottade själv som barn och ung, och har nu börjat med bl.a. tennis och triathlon.

– Om jag skall göra något allmännyttigt så är SFSI helt lämpligt för mig. Men finlandssvenska organisationer i övrigt? Nej, jag skulle inte trivas. Demokrati är bra, men det måste också hända nånting. Jag trivs inte då det bara måste stötas och blötas hela tiden.

EFTERSOM JAG sedan flera år varit aktivt engagerad på Helsingfors Bokmessa kan jag inte låta bli att påpeka att svenskan är mildt sagt undanskymd i företagets profil. Haglund är mycket medveten om att det finns utrymme för förbättringar.

– Jag har också reagerat över det. Båtmässan är ett undantag, eftersom den är mycket svensk, men annars är det nog mest finska och engelska. Vi kommer därför att satsa mera på svenskan. Det har onekligen tidigare funnits en viss medveten finsk-engelsk policy, men det kommer att ske en förändring.

Helene Schjerfbeck

Att besvärja sitt liv – och sin död

Och ingen vet hurudan jag är. Allt finns i mina tavlor, skrev Helene Schjerfbeck (1862-1946) i brev till en målarsyster. Trots att det har hunnit gå 150 år sedan hennes födelse är hon minst av allt museal men hotet att bli både myt och tragisk gåtfull legend har länge skuggat henne.

TEXT: INGALILL ÖSTERBERG
BILDER: ATENEUM

OTROLIGT LEVANDE, modern, aktuell och rebellisk är hon för den som på allvar upptäcker lystret och själsdjupet. Känslorna som väcks av den abstraherande expressionismen i porträtt och i luftigt sinnliga äppel, päron och champagneglas med de därmed paradoxala titlarna nature morte kan inte återges i ord. För det behövs bilder och färger, skuggor och ljus!

Hennes fyrtio självporträtt – av vilka nästan hälften kom till under de sista åren som evakuerad på badanstalt i Saltsjöbaden utanför Stockholm – fascinerar med sin obarmhärtiga sanningslidelse och inre styrka.

År 1913 upptäcktes hon av konsthandlaren Gösta Stenman. Sitt nordiska genombrott fick hon 1937 i Stockholm, och det internationella kom år 2007 med ut-

Helene Schjerfbeck i början av 1890-talet. Okänd fotograf. SKM/CAB.

ställningar i Hamburg, Paris och Haag.

Ateneum med närmare 300 verk förvaltar världens största samling av Schjerfbecks konst. Fina samlingar har även Villa Gyllenberg och Didrichsens konstmuseum. Den retrospektiva jubileumsutställningen på Ateneum avslutades i mitten av oktober. En briljant jättekatalog har publicerats på svenska, finska och engelska. De viktigaste verken presenteras på Prins Eugens Waldemarsudde i Stockholm och i Göteborgs konstmuseum.

Att måla sig själv i andras ansikten

Jag hajar till när konstkritikern Dan Sundell påstår att hon hela tiden även målar sig själv i andras ansikten. Själens och ett inre ljus sökte hon alltid. Sina modeller fann hon hos släktingar och i grannskapet under åren i Hyvinge och Ekenäs. "Vedhuggaren", "Flicka med blått band", "Flicka med basker" är berömda porträtt. Hon ville inte prata utan arbetade under tystnad. Modellen fick aldrig se den färdiga målningen. Men det får vi nu!

Visst upptäcker man idealjag och självbiografiska spår i hennes verk, till exempel i "Balskon" (1943) och "Konvalescenten" (1888) med den inlindade flickan i korgstol. Helene föll fyra år gammal i en trappa och drabbades av en höftskada som gjorde henne halt. Hon blev ett ensamt isolerat barn som lärde sig iaktta sin omgivning. I vanlig skola kunde hon inte gå. Tidigt upptäcktes hon som konstnärligt underbarn. Vid elva år blev hon som den yngsta antagen som elev vid Finska Konstföreningens ritkola.

Att leva sitt liv

Ateneums höga trappor var orsaken till att hon lämnade sin tjänst som lärare och med sin mor Olga flyttade till Hyvinge där hon levde i största avskildhet över tjugo år tills moderns död år 1923. Passio-

Kvinna och barn (ca 1887). Privatsamling. Målningen på vilken konstnären sytt *Vy från Raseborg*. Foto: Statens konstmuseum, Centralarkivet för bildkonst/Yehia Eweis.

Vedhuggaren I (1910-1911). Konstmuseet Ateneum. foto: Statens konstmuseum, Centralarkivet för bildkonst/Hannu Aaltonen.

nen för konsten gav livet innehåll. Det rika inre livet präglades tidvis av ångest, sjuklighet och kriser.

Helt ensam var hon inte. Nästan dagligen skrev hon brev, främst till målarsystrarna. Hon följde med

Helene tvingades skura kast-ruller och golv, och lappa kläder samtidigt som hon hade velat ägna all tid åt måleri.

i konsttidskrifter vad som hände ute i världen. Modern favoriserade sin son Magnus, som även efter att kvinnor fått rösträtt, fortsatte med sin förmyndarattityd gentemot sin syster. Ingen tjänarinna fick anställas och Helene tvingades skura kast-ruller och golv, och lappa kläder samtidigt som hon hade velat ägna all tid åt måleri.

Efter flyttningen till Ekenäs anställde Helene ett hembiträde. År 1919 hade hon målat "Kaliforniskan". Den är min favorit, en olja i lysande färger. Ett förtäta ögonblick fyllt av sensualism och förändlighet. Titeln "Hetta" förekommer också. Nyskapelser finns i olika tekniker. Modellen hette Ulla Baarman, en sjökap- tensdotter född i San Fransisco. Jag har en kopia på min köksvägg →

Kaliforniskan (1919). Konstmuseet Ateneum. Foto: Statens konstmuseum, Centralarkivet för bildkonst/Hannu Aaltonen

→ – trots att den inte är i färg är den omistlig för mig.

Tavlorna har sina öden. "Kaliforniskan" var även en av favoriterna i **Lars Schmidts** och **Ingrid Bergmans** konstsamling som såldes på auktion i London. Efter att ha blivit bestulna hade de deponerat dyrgriporna i bankvalv. Men vad är det för idé att äga konst om man inte kan ha det hemma? "Kaliforniskan" ingick i den konstsamling som läkarparet **Nanny** och **Yrjö Kaunisto** år 2005 donerade till Ateneum.

Målningen "Seglaren" hör till samma passionerade period som maren 1919 i Ekenäs då **Helene** under två lyckliga veckor hade besök av sin själsfrände **Einar Reuter**, forstmästaren från Torneå och självlärd konstnär. Porträttet med atletisk naken överkropp anses avslöja att konstnären hyste mer känslor än enbart en vän. Reuter var nitton år yngre än Helene. Hans plötsliga förlovningsmed en ung svenska överrumplade och chockerade. I hen-

nes ensamhet ett svek. Kärleken är orimlig och irrationell i sina förväntningar. Följden blev depression och sjukhusvistelse. Men vänskapen blev ändå livslång med en tät korrespondens. **Einar Reuter** skrev en biografi över **Schjerfbeck** under pseudonymen **H. Ahtela**.

Privat område

Det är onödigt att spekulera om privata saker som hon själv inte ville beröra. Det borde eftervärlden respektera. Men sannolikt aktualiserade den brutna förlovningsmed en engelsk konstnär. Hans identitet har förblivit okänd trots ihärdigt nyfikna efterspaningar. Fästmannen bröt förlovningsmed av rädsla, då han fått höra att **Helenes** far hade dött i tuberkulos.

Den finska författaren **Rakel Liehu** har skrivit en underbar roman "Helene" som finns i en utmärkt svensk översättning. Hon var medveten om hur viktigt det varit för **Helene** att värna sitt inre, och att hon hade önskat att alla

brev skulle förstöras. I romanens efterord återges en gripande scen vid en snötäckt grav i Sandudd där författaren ber om lov att få skriva om hennes liv. Hemma tolkar hon olika tecken som om hon hade blivit bönhörd.

Det är alltid riskabelt att blanda dokumentation och fiktion eftersom fantasierna brukar permanentas som sanningar. Men inför denna sensibla och varsamma skildring med avundsvärda lyriska metaforer är jag full av beundran.

Helene Schjerfbeck var ett brådmoget överbegåvat barn med en undantagsställning på grund av sin invaliditet. Man såg hennes talang, hon fick stipendier och som adertonåring möjlighet att liksom sina målarsyster resa till Paris för att studera. Sammanlagt stannade hon tio år i Frankrike och i **St. Ives** i England. Ungdomsåren var hennes liv, till dem återkom hon ständigt – till motiven och de impulser hon fått av lärare, konstnärer och målningar. Hon var en kosmopolit med kärlek till allt franskt. Men även sedan hon blivit rik och hade kunnat resa återvände hon aldrig till Frankrike. På nära håll upplevde hon tre krig. Det nationalromantiska med **Kalevala** som låg i tiden stod hon främmande för. Hon beklagade att hennes finska var svag.

Anspråkslös gällande pengar

Länge har priserna på hennes målningar trissats upp på auktioner. Själv förhöll hon sig anspråkslöst till allt tal om pengar, och var snarast beredd att generad sänka priserna. Ett veritabelt otyg under framgångens år blev alla lyckosökare som bokstavligen hemsökte henne i avsikt att

få köpa en tavla billigt. De påminde ibland om hyenor och skydde inte att leta efter skisser i papperskorgen. Undra på att hon måste värja sig och därför av vissa uppfattades som folkskygg.

Konsthandlaren Gösta Stenman hade fascinerats av henne under sitt första besök i Hyvinge år 1913. Han tog emot allt hon hann skapa och beställde kontinuerligt nytt och uppmanade henne att återuppta tidigare motiv. Självpporträtten varmade han för. Det var han som såg till att hon kom i säkerhet till Sverige år 1944 efter de svåra bombardemangen.

En gammal målarinna

Temat förgänglighet och död fö-

rekommer även i stilleben med en svartnad frukt. Självpporträtten innehåller annat än markörer för ålderns framfart. De signalerar och förmedlar känslor av vrede, sorg, övermod, förbittring – hela registret fram till kolteckningen där ansiktet nästan har deformerats till en rotfrukt.

Den fina svenska konstkännaren **Lena Holger** beskriver med stor vördnad de sista självporträtten från 1945. "Bilden är utsuddad, ibland bara ett hål eller ett streck. Hon möter oss inte med ögonen och ändå har ansiktet en total närvaro. Hon vet att hon har cancer men vill samtidigt inte veta. Hon lyssnar av världen med stora öron. Intensiteten i porträtten är

Självpporträtt med röd fläck. Konstmuseet Ateneum. Foto: Statens konstmuseum, Centralarkivet för bildkonst/Hannu Aaltonen.

märkligt öppen, oskön och långt ifrån förmildrande. Kraniets form tränger igenom det tunna håret. Hon sägs behandla sitt ansikte, sitt väsen, öppet ifrågasättande och pessimistiskt motsägelsefullt. Hon avbildar ett gammalt ansikte, en åldringsprocess på samma sätt som kirurgen öppnar skikt efter skikt av hud och kött vid en operation. Visste hon att den öppenheten gör henne odödlig?"

Schjerfbeck blev inte allmänt förstådd av sin samtid ens då hon målade realistiskt. Obegripligt att "Gosse som matar sin lilla syster" (1881) ansågs vara ful. Men hon förblev trogen sin inre röst och mån om sin konstnärliga integritet. "Och ändå målar jag", sade hon trotsigt.

Familjesmycket (1915-1916) Konstmuseet Ateneum. Foto: Museokuva.

Mångsidighet är Fiskars motor

FISKARS ÄR en mycket speciell enhet även internationellt sätt med ett samhälle på 600 personer där över hälften är kreatörer. Folk förundras över hur detta kan fungera så smidigt, säger industridesigner Antti Siltavuori, en av de drivande krafterna i Fiskars hantverks- och designby.

– Utomlands är folk lika mycket intresserade av våra produkter som oss som en fungerande enhet.

Antti Siltavuori har sammanställt en utställning på området som för fram frågor kring Fiskars framtid med det historiska som stödpunkt. Utställningen för fram en mångsidig bild av design och konsthantverk som görs just nu i Fiskars, men visar även att design förekommit redan i ett tidigt skede på orten, bland annat Edward Hills ljusstakar från 1840-talet, Bertel Gardbergs bestick från 1950-talet och Fiskars saxar. Utställningen visar en karta över planlägningsarbetet som Fiskars bruk gör tillsammans med Raseborgs stad. Staden äger inget av bruket, men de har planeringsrättigheter. Hundrafyrtio nya tomter för bostäder och studioloraler har planlagts i bruket, centrumtorget ska fixas till och under de närmaste åren görs också betydande satsningar på naturtjänster. Målet är att under de närmaste femton åren fördubbla både antalet fasta invånare och besökare.

Tomma lokaler gav möjligheter

Antti Siltavuori och hans fru, in-

Fiskars Bruk besöks av närmare 150 000 människor varje år och andelen utländska besökare växer stadigt. Fiskars har med sina värenommerade utställningar i den historiskt värdefulla miljön blomstrat upp på tjugo år upp till en livskraftig konsthantverks- och designby. Byn står nu inför nya utmaningar: Raseborgs stad vill utveckla området och sälja bostäder. Frågan är till vem och till vilket pris.

TEXT: CAMILLA GRANBACKA
BILDER: FISKARS OYJ ABP

Delikatesser från hantverksbyn.

dustridesigner Barbro Kulvik hör till grundarna av Fiskars andelslag och initiativtagare till utställningsverksamheten. De var bland de första designers som flyttade till orten 1989. Siltavuori jobbar med tyngre industridesign som skogstraktorer och pappersmaskiner. Barbro Kulvik arrangerar utställningar och har bland annat varit chefredaktör för tidskriften Form Function Finland. Paret har en egen designbyrå och de verkade i början av nittiotalet i Kyrkslätt.

– Firman Fiskars tog kontakt med oss och erbjöd att vi skulle flytta till Fiskars och grunda en designbyrå. De tyckte att den övergivna byn borde satsa på design.

Bruket hade då stått tomt en längre tid. Fiskars-produktionen som blivit så stor på sjuttiotalet att det behövdes större utrymme och industrin flyttade till större lokaler i Billnäs. Paret Kulvik – Siltavuori fick ganska fritt välja hus och kontorsutrymme.

– Då vi flyttade hit bodde här ett fåtal konstnärer, bland annat glaskonstnär Camilla Moberg, mästersed Soili Arha och bildkonstnär Jaakko Pakkala. Stegvis började det sedan flytta mera människor, säger Siltavuori.

Kulvik tillägger att en bidragande orsak varför människor började flytta hit på nittiotalet var att det hade varit dåliga ekonomiska tider och det fanns en smått romantisk dröm om att kanske kunna klara sig bättre på landsbygden med viss självförsörjning.

Gatuvy från Fiskars.

OLLI PEKKA RÖNN

Ån på hösten.

PENTTI HOKKANEN

– En viktig orsak för många har nog också varit att kunna ha barn, studio och hem i samma by.

"Ju mer det står Fiskars så är det till fördel"

Den första utställningen ordnades år 1994 i Sädsmagasinet.

– Inte kan man påstå att det var firman Fiskars som var initiativ-

tagare till allt. Det krävdes mycket idékläckning och talkoarbete i början av konstnärerna.

Det hela började med att Barbro Kulvik och Antti Siltavuori satt en kväll tillsammans med snickaren **Kari Virtanen** och grafisk designer **Timo Vesara** och diskuterade om vad som kunde göras på området.

– Vi ville inte skapa en vanlig sommarutställning likt de "sillsallader" som ofta ordnas runt om i landet, utan hitta klara linjer med kuratorskap. Vi ville också locka manliga besökare och det har visat sig att bland annat träarkitektur och båtar lockar många män till utställningarna.

Fiskars fick redan efter första utställningen stor publicitet med många artiklar i finska tidningar, men också Svenska Dagbladet som publicerade en hel artikel. Snabbt efter det grundades även ett andelslag för kreatörerna i byn, med egen shop och ett galleri. Firman Fiskars har funnits med som ett stöd hela tiden, erbjudit lokaler och rustat upp området.

– Efter att det började komma massvis med besökare började firman Fiskars förstå att vi kan slå ihop allt detta till ett begrepp, ju mera det står Fiskars så är det till fördel, säger Kulvik.

I dag ordnas utställningar året runt i Fiskars. Konst- och desig-

Vintervyer från Kopparsmedjans bro. I bakgrunden brukets huvudbyggnad, som byggdes 1816–1822 efter ritningar av Pehr Granstedt, Charles Bassi och C.L. Engel.

nutställningarna besöks årligen av cirka 20–30 000 besökare. I somras deltog internationella toppdesigners som franska Inga Sempé och schweiziske Alfredo Häberli.

Ekologiskt tänkande

Siltavuori berättar att det nu finns ett brett utbud av olika medlemmar i andelslaget; allt från journalister, en poet, en miljöforskare och arkitekter.

– Det betyder mycket att hit har flyttat väletablerade bildkonstnärer som **Jukka Mäkelä**, **Hannu Sirén** och **Martti Aiha**. Men jag tycker också att det är mycket viktigt att här finns gedigna hantverkare.

– Synergieffekter bland medlemmarna är viktigt. Om jag arbetar med ett projekt kan jag lätt få en snickare eller keramikern att hjälpa mig. Vår styrka ligger i att vi är så mångsidiga och jag tror att det är grunden i att detta har kunnat blomstra i tjugo år och orkar vidare.

Jordnära och ekologiskt

Det som skapas i dag i Fiskars förefaller väldigt jordnära. Ekologiskt tänkande tycks vara en tråd som förenar. Barbro Kulvik berättar att hon redan som ung var in-

tresserad av återanvändning och miljöfrågor. Hon gjorde en utställning på Design Center år 1975 som hette Slit och Släng.

– Då hade jag grävt ned en familjs engångsmorgonmålsattiraller i jorden. Sedan plockade jag upp dem ett år senare, tvättade dem och ställde ut dem. De var alldeles perfekta.

– Jag tyckte att människorna slösade i högsta grad i slutet av sextioalet och den världen har inte förändrats mycket.

Kulvik och Siltavuori tycker också att mycket av dagens design närmar sig mode och innefattar en viss slit och slängmen-

talitet.

Jag tycker överlag att design mer och mer blivit något slags ”entertainment”, säger Kulvik.

Men så förefaller det inte i Fiskars. Kanske är det en generationsfråga, samt att en viss typ av människor som har ett visst intresse som söker sig hit. Fiskars fick för fem år sedan ett europeiskt pris för ekologisk turism; *Royal Destination Award for Sustainable Tourism*. Utnämningen baserade sig på hur andelslaget lyckats ändrat på hela strukturen och hur de lyckats få hantverkare till orten som använder mestadels ekologiska material. Fjärrvärme har installerats och områden finns reserverade för ekologiskt jordbruk. På orten finns även en ekologisk matbutik.

– Fiskars bruk är redan nu en unik miljö både nationellt och internationellt sett, men under de närmaste årtiondena ska bruket växa och bli betydligt större, säger Siltavuori.

– Ingen vet om framtiden, men vi märker att vi är inne i ett slags andra fas. I princip kan vem som helst flytta hit, men i planerna finns att vissa områden ska kunna säljas billigare till unga människor i kreativa branscher.

Utställningarna **VISIO** och **5X3 DESIGN VISIONS** är öppna alla dagar kl. 11–18 i Fiskars, och pågår till 6.1.2013. Utställningen Visio är en del av programmet för Helsingfors Designhuvudstadsår 2012.

VISIO
5X3
DESIGN
VISIONS

Nytt från Studiecentralen

Föreläsningar

Hur gör man för att lyckas?

Hur är det att vara entreprenör när man är sjutton? Hur har det varit att ha varit företagsam i snart tio år? **Kalle Ulf** studerar på Karleby Svenska Gymnasium, jobbar på Middag Creative samt jobbar på att bli professionell föreläsare

och entreprenörskapsbloggare. Genom att berätta sin historia hoppas han kunna inspirera dig till att ta det där steget, att bli entreprenör. "Jag kommer att ge dig ett par verktyg och många konkreta tips på hur du kan bli positivare, effektivare, gladare och hjälpa dig till din egen personliga framgång. Jag kommer ta mig från säljande, personlig utveckling och management till olika tips på hur man kan bygga på sitt självförtroende och i längden bli framgångsrik." Föreläsningen är avsedd för studerande på andra stadiet och den hålls torsdagen den 15 november kl. 18 i SFV-salen, Nylandsgatan 17D i Helsingfors. Anmälningar till info@dua.fi.

Mer levande med åren

Utveckling pågår hela livet men efter femtio brukar åren gå i rasande fart och sätta livsfrågor på sin spets. Vad är väsentligt och vad är bisaker i mitt liv? Vad måste jag ha och vad kan jag lika väl avstå ifrån? Finns det något som jag vill göra medan tiden finns? Vilket ansvar har jag inför mina medmänniskor? Hur kan mina

livserfarenheter komma till nytta? Är det dags att våga vara vis? Det finns mer att hämta hos oss människor, en potential som vi lär i väntan på att bli upptäckt.

Välkommen på föreläsning med **Patricia Tudor-Sandahl** måndagen den 19 november kl. 13.30-15.30, Korsholms kulturhus, Skolvägen 1. Anmälan görs på www.studiecentralen.fi/evenemang

eller till elisabeth.weijola@folkhalsan.fi / tfn 044-7886315.

Patricia Tudor-Sandahl är författare, fil.dr. i pedagogik, legitimerad psykolog/psykoterapeut och retreatledare. Hon medverkar sedan tio år i Pr: s "Tankar för dagen" och arbetar just nu på sin femtonde bok. Hon är en av Sveriges mest uppskattade föreläsare.

Föreningsutveckling

"Ett steg till...förening i utveckling" är en processmetod för utvecklingsarbete i en förening eller organisation utvecklat av Studieförbundet Vuxenskolan i Sverige

ge. **Rolf Lindahl** från Vuxenskolan presenterar metoden och materialet under en utbildningsdag i Vasa den 4 december. Deltagarna kan sedan använda materialet i sin egen förening/organisation. Mera information och anmälningar på www.studiecentralen.fi eller annsofi.backgren@studiecentralen.fi, tfn 050-522 2642.

Mera information om aktuella evenemang finns på www.studiecentralen.fi och på www.facebook.com/studiecentralen.

MARI PENNANEN
VIK. ADM.SEKR./INFORMATÖR

Bokmässan i Göteborg

NORDEN OCH nordiska kontakter var ett naturligt tema även på den finländska monter och i på den finlandssvenska diskussionsarenan. Arenan har med åren etablerat sig som en fast punkt och samlingsplats för mässbesökare med intresse för finlandssvensk och finländsk litteratur, och de finlandssvenska förlagen och deras författare har blivit ett uppskattat, återkommande inslag på bokmässan.

Göteborgs bokmessa försiggår i den gigantiska Svenska Mässans lokaler nära Göteborgs centrum. Mässan är till ytan större än Helsingfors bokmessa, men också infallsvinkeln och utbudet skiljer sig. I Göteborg är bibliotek och läromedel ett signifikant tema, medan igen antikvariaten syns betydligt mer i Helsingfors. Och Norden som huvudtema samsades glatt med flera andra temahelheter, bl.a. *Bibliotek*, *De litterära sällskapens scen*, *Forskartorget* (för forskningslitteratur), *Internationella torget* (utvecklings- och medborgarorganisationer), *Molnet* (nymedia), *Poesi*, *Se människan* (kyrklig litteratur) och *Seriestenen* (seriemagasin).

Norden var temat på den årliga bokmässan i Göteborg i slutet av september. Den gigantiska mässan, som även omfattar undervisningslitteratur, hade denna gång närmare 3500 programpunkter och över 2400 medverkande. För en besökare vill tiden inte räcka till för allt intressant man gärna skulle bevaka.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

Trots, eller tack vare, de gigantiska proportionerna finns det massor av intressant undervegetation på mässan, här representerad av enmansföretaget Retorikförlaget, vars nisch framgår av namnet. **PETER STRÖM-SØBERG.**

Massvis med seminarier

Utbudet av seminarier är större (och dyrare) än i Helsingfors, men å andra sidan pågår det om möjligt ännu mer monterprogram – så den som vill se sin favoritförfattare torde klara sig med inträdesavgiften; totalutbudet är enormt. Så enormt egentligen, att man trots ett tredagarsbesök ändå har en gnagande känsla av att man missat något viktigt eller intressant.

Den märkbart större svenska bokmarknaden innebär också att mycket små nischer har sina egna

ASEH AMINI (t.v.), förföljd poesiförfattare från Iran, har funnit fristad i Trondheim, som är med i Icorn (International Cities of Refuge Network) – en samling städer som ger fristad åt författare som utsätts för politiskt motiverat hot eller förföljelser. Skandalöst nog finns ingen finsk stad med i nätverket.

förlag, organisationer och program – och för all denna undervegetation finns även en ivrig och talrik publik. Jag såg inte en enda gång ett monterprogram som inte skulle ha haft publik, och samma gällde den finlandssvenska Arenan. Publikgenomströmningen är så stor att varje program eller intervju får flera människor att stanna upp, i tillägg till de som bänkat sig inför programmet.

Få synliga eböcker

En intressant notering var frånvaron av e-böcker eller e-boksutrustning. Förklaringen i flera montarrer var att uppståndelsen kring e-böcker för några år sedan långt gällde just de apparater som då började komma ut på marknaden. Idag börjar utrustningen vara vardagsmat, och förlagen visar hellre tryckta böcker på bokmässan, vilka förstås är mycket enklare för publiken att bläddra och bekanta sig med. Mässan är naturligtvis

också en försäljningsmessa, och en marknadsförare vet förstås att en stor hög med böcker till förmånligt mässpris säljer betydligt bättre än vad en e-bok kan göra.

Rumänien i fokus 2013

Nästa år ligger Bokmässans fokus på Rumänien och den rumänska litteraturen. Temat genomförs i samarbete med Rumänska kulturinstitutet i Stockholm, samt med förlag och andra organisationer.

CATHARINA WRÅÅK, KRISTOFFER LEANDER, LENA ARRO och JESPER LUNDOQVIST diskuterade "hen" med **PATRIK HADENIUS**.

LETT seminarium fick författare diskutera det nya pronominet "Hen". Hittills har debatten tidvis varit mycket hätsk i kommentarfälten på nätet, men barnboksförfattaren **Jesper Lundqvist** hade inte upplevt att någon personligen närmat sig och varit förbannad.

Författaren **Lena Arro** fick publiken att skratta då hon läste upp de mest befängda kommentarerna, som att mänskligheten kanske dör ut om det inte klängre finns ett han och hon. I Hbl hade även "en upprörd ålänning" kopplat ihop "hen" med en sannfinländs komplot.

Kristoffer Leander hade redan

innan Hen-debatten (och utan att använda "hen") skrivit en helt könsneutral ungdomsbok med huvudpersonerna Kim och Robin. T.o.m. bilderna är ambivalenta.

– Min egna ovetenskapliga enkät visade att att de flesta söker det egna könet i historien.

På frågan om "hen" kommer att överleva slog författarna fast att man måste hålla i minnet hur man använder ordet. Är det ett politiskt ställningstagande eller endast ett behändigt sätt att slippa skriva han/hon i myndighetstext eller faktalitteratur? Tillför ordet något, eller tar det bort något ur språket? Det får tiden visa.

HENRIK NÄSSÉN från e-bokdistributören Elib förklarade frånvaron av synliga e-böcker på mässan med att de föregående årens hype långt handlade om apparaterna. E-böckerna säljer stadigt allt mer, och förlagen har insett vikten av gemensam digital distribution.

Elib ägs av en rad svenska förlag och drivs utan vinstkrav för att producera och distribuera e-böcker och ljudböcker, samt utveckla lösningar för skydd av upphovsrätt. Elib levererar en komplett plattform för distribution.

– Kundkretsen är alltså förlagen å ena sidan och återförsäljare och bibliotek å andra sidan, berättar Nässén.

I praktiken försöker Elib så långt det går undvika för kunden krångliga skyddssystem.

– För det mesta "vattenmärker" vi bara böckerna med köparens namn. Inget krångligare än det. →

bokmässan i Göteborg...

JOHAND LINDBERG, SLS (Svenska litteratursällskapet) med **MAX JANSSON** och **HENRIK HULDÉN** från Hanaholmens kulturcentrum.

INGELA WEST och **GUNILLA LÖFSTEDT-SÖDERHOLM** från SLS tillsammans med **ULLA ACHRÉN**, Åbo Akademi.

ANNA FRIMAN från Schildts & Söderströms tillsammans med **KARIN TÖTTERMAN**, som jobbar på Utbildningsradion i Stockholm.

I vimlet bland utställarna och författarna i Finlandsmontern

SISSSEL STENBÄCK (t.v) bläddrar med **GUN OKER-BLOM** i Stenbäcks memoarbok (utkommit på Fontana) om sina upplevelser som inflyttare till Helsingfors från Norge på 1970-talet.

– Att flytta mellan de nordiska länderna är ju inte så dramatiskt, men det kan ändå innebära en stor omställning. Jag skrev främst för mina barn, jag vill för den nya generation som nu tar emot många invandrare beskriva upplevelsen av att anpassa sig, säger Stenbäck.

Arenan i samband med Finlandsmontern drog med sitt non-stop-program bra med publik.

HENRIK HULDÉN intervjuar **SANNA POSTI-SJÖMAN** i Hanaholmens monter.

CLAES ANDERSSON och **MERETE MAZZARELLA** intervjuades av **JANINA ORLOV**.

PEKKA HAAVISTO intervjuades om sin presidentkampanj av **CITA HÖGNABBA** på Arenan...

...för att några minuter senare svara på miljöfrågor på *Scen Norden* med **OLLI MANNINEN**, vinnaren av Nordiska rådets miljöpris.

MONIKA FAGERHOLM, **KATARINA GÄDDNÄS**.

JOHANNA KORHONEN, **HENRIK WILÉN** och **OLAV S. MELIN** diskuterade yttrandefrihet.

P.C. JERSILD har i sin senaste roman *Ypsilon* återuppväckt ett tiotal av sina huvudpersoner från sina storsäljare som *Babels hus* och *Barnens ö*. I den absurda historien tar den före detta läkaren Jersild livet av allihopa.
– Alla människor skall dö, det är inget märkligt. Det är slutvägen dit som är intressant. Går det drägligt till eller inte?

På *Scen Norden* fick **ANNE-MARIE BJERG** (Danmark) Letterstedska föreningens översättarpris av f.d. utrikesminister **KARIN SÖDER**.

Humanekologen **ALF HORNBERG** från Lunds universitet diskuterade teknikens begärnsningar under rubriken *Teknik – en kulturell illusion*. Hans senaste bok heter *Myten om maskinen*.

Kändisar, kändisar:

PER STAM (t.v.) presenterade intervjuad av **STEFAN INGVARSSON** det näst sista verket i det stora Strindbergprojektet vid Stockholms universitet: *Strindbergs ockulta dagbok*.
– Den är inte ett traditionellt Strindberg-verk, det är en dagbok med lösa anteckning om bl.a. äktenskap, telepatiska kontakter, olika experiment, siffror, tolkningar av bibelcitater och associationer.
Boken ges även ut i faksimilutgåva och med kommentardel. En del översturna partier har för första gången kunnat tydas.

Legendariske Kalle Anka-tecknaren **DON ROSA** signerade många lyckliga serieälskares album.

Bokaktuella **KAMIRA KAMAL** och **HANAN ELBADAWI** berättade att inte speciellt mycket har ändrats i Egypten efter den arabiske våren.

Erik Rune Hermans 50 år som redaktör på Norden

Klart för nästa milstolpe...

AV RICHARD HOLT

Året var 1962. Erik Hermans anlände den 19 juli till Idlewild-flygplatsen i New York (nuv. Kennedy Airport), för att påbörja ett sommarvikariat på tidningen Norden. Vikariatet skulle vara i tre månader. När det närmade sitt slut så så var det egentligen kanske inte så bråttom hem till Närpes – han kunde tänka sig att stanna lite till. På den vägen är det, och plötsligt har det gått femtio år.

NÅGON GÅNG har tanken väckts hos Erik att vända tillbaka till hembygderna, men glömts lika fort. Sett i historiska sammanhang var 1962 det år som Helsingforsavtalet om Nordiskt samarbete skrevs under, Berlinmuren fyllde ett år, Algeriet blev självständigt och i Eriks favorit-sport, baseball hade Minnesota Twins som första lag i historien kvällen innan slagit in två grand slams i samma inning mot Cleveland Indians.

Här inflikar Erik Hermans att helt främmande var USA inte, redan 1952 hade han nöjet att som sjöman på Svenska Amerikalinjens Rydboholm besöka Havanna (innan Castro), Vera Cruz i

Erik Hermans uppvaktas på sin födelsedag under SFV:s kulturreesa till New York 2010.

Mexiko, New Orleans, Houston, Brownsville och Savannah.

Ingen guldlocka

Hur firas man efter femtio år på jobbet? En guldlocka? Två guldlockor kanske? Med tanke på guldets pris på råvarubörserna vore det långt över *Nordens* hela budget. Vad gör man då?

Nyligen utgavs en bok av Sara Lawrence-Lightfoot: "Exits".

– Man tenderar att tänka på livet i milstolpar, de stora händelserna, glömmer de små "exits" vi gör hela tiden, dörrar som konstant öppnar och stänger. Förhållandena ändras men nya möjligheter öppnar sig.

Så *Norden* och Erik Hermans kan redan nu ställa in sig på Eriks 55-årsjubileum på *Norden*. En gång i världen brukade man med

"femna femna" referera till svagsinne. Och att försöka hålla igång en tidning till en standard jämbördig med vilken som helst av världens stora tidningar gränsar nog till dåraktighet. Så låt oss hoppas att Erik, 82 i november, såväl som Norden, åtminstone hänger med dit.

Starten

Norden bad mig skriva om mina egna intryck av Erik Hermans tid på tidningen. Man tyckte att han inte gärna kunde skriva om det själv, även om han säkert skulle ha gjort det bättre. Jag har åtminstone varit med i karusellen lite mer än halva tiden av Eriks sejour på *Norden*.

Det började kring åren 1985-1986. Erik skrev på den tiden också sporten och gjorde layout till Sverigeamerikanska kollegan *Nordstjernen*. Tidningarna delade tidigare kontor i Bay Ridge med lokala norska tidningen, *Nordisk Tidende/Norway Times*. Ulf Mårtensson som tog över Nordstjernen, hade nyligen blivit delägare i tidningen och var i färd med att byta lokaler. Han hade bestämt sig för att modernisera Nordstjernen.

– En morgon då jag kom till kontoret i Red Hook i Brooklyn stod en låda på mitt bord. På lådan fanns en lapp: "Gör nästa tidning med detta!" Undertecknat Ulf Mårtensson. Det var en splitterny Macintosh Plus-dator, början till Apples imperium, och

Norden, emigranttidningen som började utkomma 1897, är idag den enda svenskspråkiga tidning som bevakar Nyland, Helsingfors, Österbotten, Åboland och Åland – d.v.s. hela Svenskfinland.

början på helt nya tider på *Nordstjernen* och *Norden*. Vi blev Desktop Publishing-pionjärer. Tidningsfolk kom för att se hur vi gjorde det, berättar Hermans.

Det började i Red Hook

Så blev jag anförtrodd att sätta upp systemet, och lärde känna Erik, eller Rune som han heter i Finland. Han anpassade sig förbluffande snabbt till det nya sättet att layounta tidning med PageMaker och Adobe Illustrator – program som förblivit basteknologin för *Norden* sedan dess. Vi installerade också en av de första hårdiskarna till Macintosh som jag tror var kring fem megabyte (motsvar ungefär storleken på ett par musikfiler idag).

Erik blev alltså en pionjär, och *Norden* en av de första tidningarna i världen – innan lokalkonkurrenser som *New York Times* – som helt producerades med dator. Senare slog ju den tekniken igenom på så gott som alla tidningar i världen.

Det var dyrt i början

– Kan du tänka dig att Nordens första laserskrivare kostade nästan sextusen dollar, utbrister Hermans.

Förutom ett byte till en större Macintosh på mitten av nittio-talet och någon uppdatering av laserskrivarna så har teknologin stått sig. En stor del av utrustningen fyller snart tjugo år. *Norden* har

visserligen också de senaste state-of-the-art datorerna, men när det gäller basproduktionen av tidningen har inget slagit grundutrustningen från åttiotalet.

Efter ett år i Red Hook flyttade *Nordstjernen* in till Manhattan till den andrahandslokal som vi hittat, och *Norden* följde med. Senare flyttade tidningarna till Ulf Mårtenssons lägenhet i Midtown. När Erik gick i pension i december 1995 separerades *Norden* och *Nordstjernen*. *Norden* firade följande år sitt 100-årsjubileum.

En brokig trojka

Norway Times, *Norden* och *Nordstjernen* var på den tiden en brokig skara tidningar. Efter Ulf Mårtenssons inträde utgjorde den gemensamma redaktionen en brokig skara, med heta argument mellan den nya tiden och gamla svenskame-

rikanska traditioner, personifierade i **Alvalene Karlsson**, redan då i åttioårs-åldern, och hennes make, värmlänningen **Torsten E Karlsson**, signaturen TEK. Oftast vann Alvalene-argumenten, men även hon anammade fort nya teknologin och snart stod en Mac också i hennes lägenhet. Ur perspektivet av små etniska tidningar med snart hundraåriga anor föreföll Ulf Mårtensson kanske ändå smått överambitiös. Det skar sig till sist. "Ikke pent", tyckte norska redaktören **Geirr Aakhus**.

Man måste dock hålla i tankarna, att under emigranttidningarnas storhetsdagar i slutet på artonhundratalet och några decennier in på nittonhundratalet bodde en sjättedel av alla svenskar och en jämförbart stor procent av finarna i USA. *Norden* och *Nordstjernen* hade alltså då en fram-

trädande plats bland den samlade svenskspråkiga pressen. Och med de ambitioner Ulf (som senare också gav ut den imponerande nordiska månadstidningen *Nordic Reach*) och Erik hade, fortsatte tidningarna som något betydligt mer än språkrör för Vasar, Sveor och Runebergare. Även Ulf blev kvar i USA, eller som han fritt lånade från sången Hotel California: "You can check in any time but you can never leave".

Strävan efter perfektion

Min egen tidningsbana började kring 1965 som radskrivare åt en lokaltidning i Huddinge utanför Stockholm. Jag hamnade i New York i slutet på sextioalet och avslutade på sätt och viss då min gammelmormors flytt från Uleåborg till Riks-Sverige.

Vad jag lärde mig på vägen var hur man producerar en perfekt tidning, och det har också Erik Rune Hermans levt upp till. Hans design och redigering av *Norden* står sig väl mot lokalkonkurrenterna, inkluderat New York Times.

Erik har fått ett och annat pris i Finland under åren och jag kan skriva under att han förtjänat dem.

Vad lokala konkurrenterna beträffar så ringde jag vid något tillfälle *The Newspaper Guild*, New Yorks ryktesvis något militanta pressfackförening, och hörde mig för om inte *Nordens* medarbetare kunde få New York-pressens officiella presskort, varpå förbundet raskt ville komma över och organisera *Norden*. Det kunde lyckligtvis avstyras, annars hade man säkerligen förfasat sig över Eriks enorma arbetsbörda. Han gör ju rollen som journalist, redaktör, fo-

toredaktör, typograf, ombrytare, annonsavdelning och bokföring. Hans kompis Erik Nix hjälper med distributionen.

Norden är den enda överregionala tidningen som bevakar Finland, inkluderat såväl tidningar på svenska som finska. *Norden* är den enda tidning som bevakar Nyland, Helsingfors, Österbotten, Åboland och Åland – ja, hela Svenskfinland. Sedan tidningen delvis övergick till digital distribution via epost har Erik också introducerat en reportagebilaga, *Xtra*, som bland annat haft engagerande serieartiklar om olika finländska städer. Reportagebilagan har gett Erik Hermans möjligheter att arbeta varenda dag.

Han vill inte reflektera speciellt mycket över sin femtio år långa karriär som redaktör. Det är nuet som gäller i tidningsvärlden. Min egen medverkan i *Norden* har fortsatt genom åren, inte minst när systemen då och då kraschar. Lyckligtvis har under årens lopp bara ett fåtal utgåvor försenats.

Sport, och svenskan

Sporten och att kämpa mot den negativa inställningen till svenska språket i Finland är några av Eriks stora passioner. *Nordens* läsare är alltid up-to-date med finska hockeytabeller, skidåkare, backhoppare, fotbollsspelare, och allt vad man tävla i. Språkdebatten är ett stort tema och Erik och *Norden* har en viktig roll att fylla. Så för svenskan i Finland och i världen, och för att nöta på konkurrenterna i stan, hurrar vi för Eriks första exit och hejar på nästa mål – mot Eriks femtiofemte år på *Norden*!

Nordens redaktörer

Edward Antell blev redaktör för tidningen **FINSKA AMERIKANAREN** vars första nummer utkom i januari 1897. År 1935 ändrades tidningens namn till **NORDEN**. Språkstriden i Finland var då mycket intensiv, och läsarna ansåg att namnet Finska Amerikanaren var missvisande, då läsarna ju till 100 procent var svenskspråkiga.

Bolaget Finska Amerikanaren såldes 1899 till affärsmannen, legendomspunne äventyraren **AXEL HORNBERG**, som 1902 i sin tur sålde bolaget åt sin dotter **ANNA**, som var gift med **EDWARD ANTELL**. Ett nytt aktiebolag, The Finnish American, Inc., bildades i slutet av 1923. Nya bolaget övertog ägarskapet av Anna Antell. Edward Antell slutade som redaktör i mars 1924. Tre andra personer, bland dem Anna Antell, var senare i ett par års tid t.f. redaktörer för tidningen.

År 1926 blev **OTTO GULLMES** från Lappfjärd tidningens redaktör. Han satt kvar till 1950. Han efterföljdes av **INGMAR HÅKANS** från Närpes till 1952. Efter honom blev **THEODORE ANDERSON** från Munsala Nordens redaktör till 1960. Han efterföljdes i sin tur av Närpesbon **ANNA ELISE MANNBERG** till 1962, då nuvarande redaktören **ERIK R. HERMANS** tillträdde. Han firade 50-årsjubileum som Nordens redaktör den 19 juli 2012.

Det kan nämnas att då tidningen *Norden* bildades år 1896 i Worcester var alla initiativtagare Närpesbor – utom en, som var hemma från Strömfors i östra Nyland.

Noveller skrivna ur saknad och en slags närhet

BARBRO ENCKELL-GRIMM

Peter Sandström: Till dig som saknas. Noveller. Schildts & Söderströms, 2012.

Peter Sandström, född 1963 i Nykarleby och numera bosatt i Åbo, utkom i våras med sin femte bok, en berörande novellsamling med titeln *Till dig som saknas*. Landskapet i novellerna är detsamma som i författarens liv.

Frasen "Till dig som saknas" har av Tom Karlsson på recensionsforumet Lysmasken tolkats som tagen ur dödsannonser. Jag kommer att tänka på meningen "Till alla er som rör er på insjöarna" som finns som ett omkväde i Agneta Aras roman *Det har varit kallt i Madrid* (2007). Både Ara och Sandström odlar ett omedelbart, nära tilltal. De skriver läsarvänligt och de är väldigt nära de personer de skildrar.

Formuleringen "en av dem saknas" finns i samlingens sista novell Syster, slutligen. Den som saknas är en pojke som avvikit efter att ett gruppfoto tagits efter en confirmation. Fotografen Schumacher tar bilder av ungdomarna en och en och när han sedan bockar av namnen på en lista konstaterar han att en saknas. Den som saknas har gått ner till sjön.

Novellsamlingen som helhet är en tillbakablick, som när man efter någons död tänker tillbaka på hur det var, när den döda ännu levde.

Based on a true story

Sandströms novellsamling är en

verklig läsupplevelse, full av sorg och vemod, ömhet, närhet och längtan _ men den är ändå inte det minsta känslösam. De sex novellerna handlar alla om relationer mellan olika familjemedlemmar och vänner. I radioprogrammet Kulturtimmen sa Peter Sandström att boken är "based on a true story" (18.4.2012) och det framgår på olika sätt i boken. Det finns hänvisningar till Sandströms tidigare böcker och huvudpersonen i novellerna har samma namn som författaren. Men här finns också en närhet till stoffet, en andning i språket, ett intimt (men inte påträngande) tonfall som gör att läsaren lätt gissar att det här har hänt "på riktigt". Med takt förbigick man i radioprogrammet frågan om exakt vem och vilka episoder som är tagna ur den biografiska verkligheten.

Det är inte bara Peter som återkommer i novellerna, det är också

mamman, pappan och systemen, och flera mångåriga vänner (fast här växlar namnen). Mamman är den som finns närmast och när man bevittnar hur hon gnuggar hans vuxna rygg i bastun, hur hon måste sträcka på sig och anstränga sig för att ta i, känns det som att ta del av någonting som i sin skönhet är nästan tabubelagt.

I bastun och växthuset

Om kontakten med mamman, mamm eller Mutter som hon också kallas, präglas av intimitet är det mer komplicerat med pappan, papp. Många repliker går via kaffet och växthuset där han häckar för att sova ruset av sig, och viljan att glömma det som borde glömmas _ pappans tillkortakommanden, kriget med alla döda han borde försonas med, alla stora och små synder, verkliga såväl som inbillade. Av alla dem som det skrivs om i de här novellerna, alla som saknas, är det saknaden efter pappan som kanske gör mest ont. Det är svårt att se bortse från allt som var fel och det är smärtsamt att minnas det som var bra. Frågan är vilket som är värre.

Det kan ofta vara svårt att greppa novellsamlingar. Man söker efter den gemensamma nämnaren i de olika berättelserna. När det gäller *Till dig som saknas* finns här en självklarhet som är ovanlig. Alla sex noveller känns som delar av samma kropp. En kropp som till stora delar har samma arvs massa, samma egenskaper, känslor och upplevelser som författarjaget och genom honom också läsaren. Samma blod flyter i oss alla.

www.foreningsresursen.fi

Föreningsresursen hjälper föreningsaktiva

FÖRENINGSRERURSEN BÖRJA-DE som en webbkurs i föreningskunskap (A-vitamin) men fungerar nu som resursmaterial för föreningskunskap. Materialet står fritt till förfogande för alla intresserade om man uppger källan. Föreningsresursen har byggts upp av personalen och förtroendevalda på Svenska studiecentralen.

– Projekt A-vitamin hade som syfte att utveckla den praktiska föreningskunskapen som det inte finns så mycket av mera. Inom Studiecentralen har vi sedan arbetat vidare på material och år 2008 döptes materialet om till Föreningsresursen, berättar **Sebastian Gripenberg**, en av dem på Studiecentralen som arbetar med Föreningsresursen.

Det är en lättfattlig och tillgänglig kunskap om föreningar och förenings teknik. Webbplatsen riktar sig i första hand till förtroendevalda i styrelser, men där finns också information om till exempel hur man grundar en förening.

– Där finns det mesta, men en viktig del av Föreningsresursen är också att om man inte hittar svar på sina frågor eller är osäker på vad det egentligen betyder så kan man ta kontakt för att få hjälp, säger Sebastian Gripenberg.

Frågorna kan handla om mötetechnik, ha med styrelsens verksamhet att göra eller vara av rättslig karaktär. De kan handla om hur föreningslagen ska tolkas eller gälla bokföringen.

– Det kommer en hel del frågor, särskilt på våren under vårmötessäsongen, berättar **Stefan Andersson**, som också svarar på frågor.

Ger råd, men dömer inte

Han berättar att man både svarar i enskilda fall, men frågor och svar av mer allmän karaktär som kan vara till hjälp för andra publiceras också på nätet dock så att det inte på något sätt framgår vem som ställt frågan, alla frågor behandlas konfidentiellt. En del frågor är enkla och går snabbt att svara på, men kan betyda mycket för den som inom en förening kört fast. Vissa frågor kring till exempel stadgeändringar kräver mer tid, eftersom det är mycket man bör tänka på.

– Ibland då det blivit bråk inom någon förening hör man av sig till oss och vill ha råd, men vi kan inte svara på alla frågor och vi kan inte döma i någon fråga – oftast hör vi också bara en part i frågan, säger Andersson.

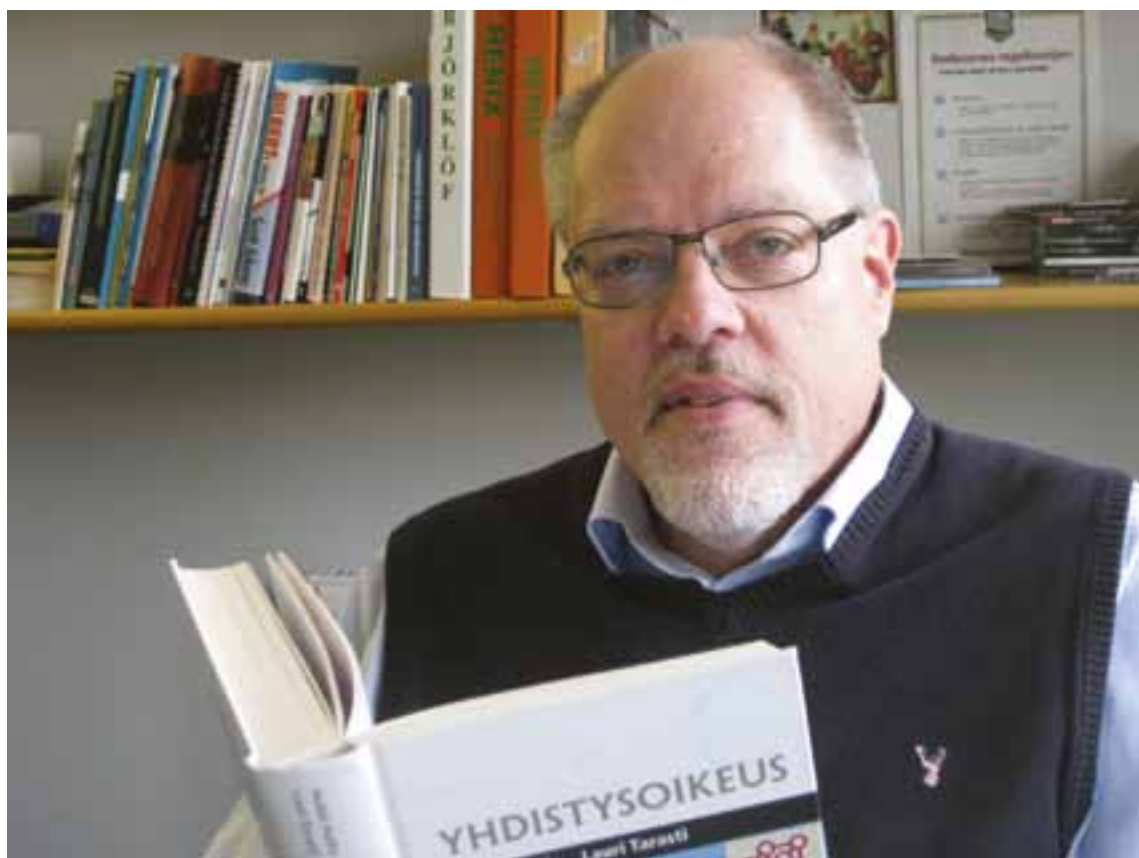
I något skede spreds Föreningsresursen ganska mycket i Sverige och det

Finlandssvenskarna är föreningsglada och många är med i flera föreningar.

Det kan betyda många årsmöten, personval, digra luntor med möteshandlingar, ajournering och rösträkning.

Föreningsresursen har sedan år 2008 gett svar på otaliga frågor kring föreningsteknik.

TEXT & BILD:
MARI PENNANEN

STEFAN ANDERSSON svarar på frågor om föreningsteknik. Han ger också råd i användningen av Kulturhusets bokföringsprogram till finlandssvenska föreningsaktiva.

kom frågor därifrån. Många som söker information på nätet märker inte heller att de hamnat på en finländsk sida. Föreningsresursen riktar sig ändå till Svenskfinland och gäller finländsk lagstiftning.

– Många frågar om det inte finns motsvarande tjänst i Sverige, men de flesta vill ha betalt för sina tjänster. Vårt material är öppet för alla, säger Andersson.

Handlar om demokrati

Både Gripenberg och Andersson poängterar vikten av föreningskunskap. Mötestekniken handlar om hur man fattar beslut.

– Föreningslivet bygger på att alla ska kunna delta på lika villkor. Det kan inte vara så att de två inom föreningen som kan fören-

ingslagen ska kunna trumfa igenom vad som helst, säger Gripenberg.

Enligt honom mår föreningslivet i Svenskfinland bra.

– När jag rör mig på fältet stöter jag för det mesta på engagerade och skickliga människors om sysslar med det de tycker att är roligt. Föreningarna gör mycket viktiga och nyttiga saker, och det att föreningarna erbjuder verksamhet som är rolig är viktigt i sig, säger Gripenberg.

Materialet på Föreningsresursen förbättras kontinuerligt. Den nästa höst ses även utseendet över.

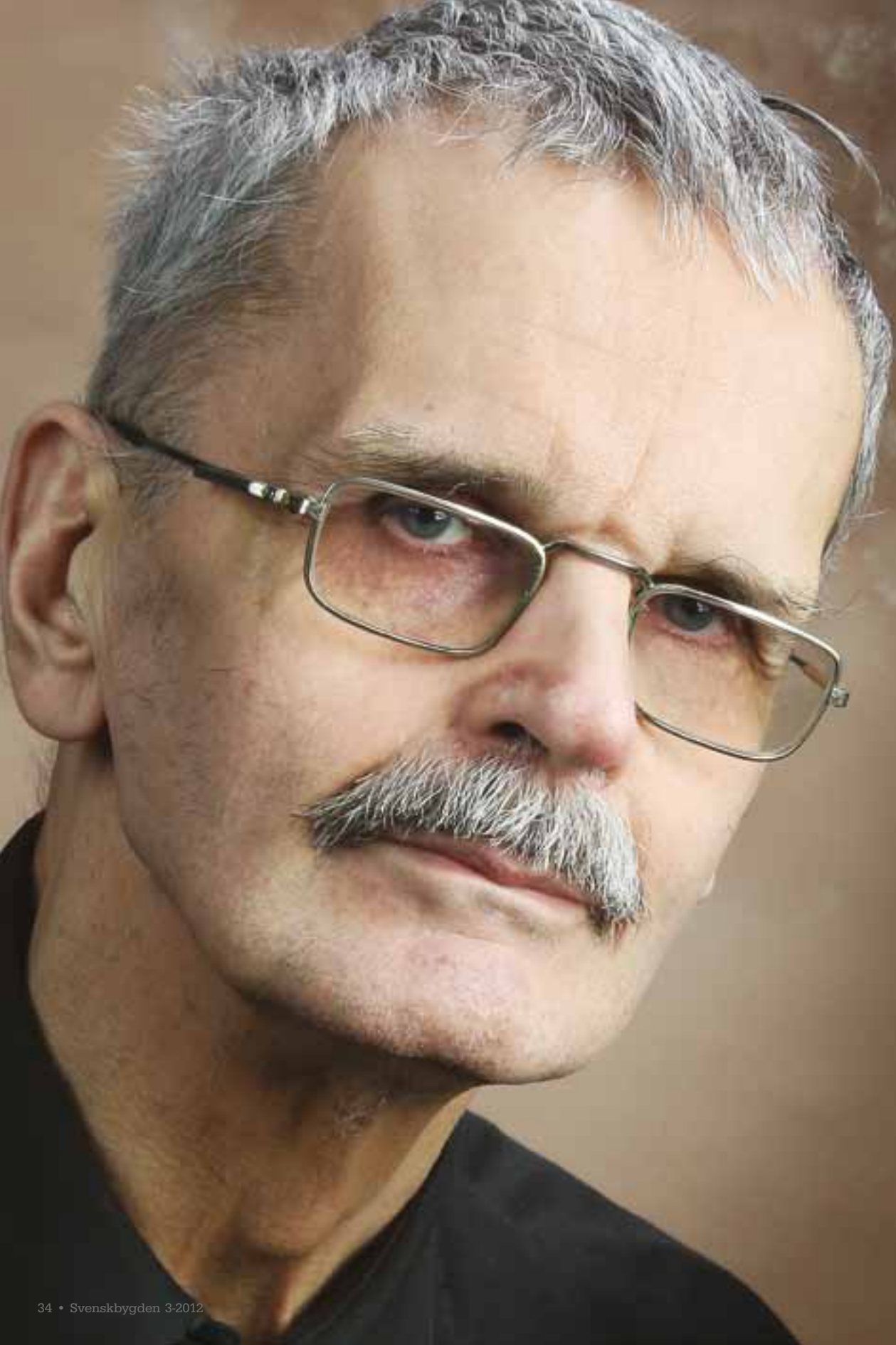
– Vi har samlat grundmaterialet på nätet, vi håller utbildningar och det finns en möjlighet att ställa frågor. Det verkar täcka be-

hovet, säger Gripenberg.

I mån av möjlighet ställer Andersson och Gripenberg också upp vid större tillställningar och talar om de här frågorna. I början av nästa år hålls en föreläsning kring föreningskunskap i Helsingfors. Där går man igenom ekonomiska och andra nyttiga frågor som har med föreningar att göra.

– Det gäller för alla, oberoende hurdan föreningsröv man är, att bygga vidare på sin föreningskunskap, men vet aldrig för mycket, hälsar Sebastian Gripenberg.

Adressen är www.foreningsresursen.fi. Och det är bara att ta kontakt om man inte hittar svaren där!

TOVE FAGERHOLM

Gösta Ågren

Liv och död är vingar på samma fågel

FÖRSTA GÅNGEN Gösta Ågren blev någonting mer för mig än ett namn var jag nygift och 23 år gammal. Min man äger ett skogsskifte i Lippjärv, nära Gösta Ågrens barndoms-hem. Vi besökte det tillsammans med svärmor, som då kom in på ämnet Ågren: "Så fatin att ti int hadd skoan ti bänen å entå sto mam hans å läst böckren medan hon rörd i gryton." Min svärmors upprörda och fördömande ton fick mig att fatta stor sympati för Gösta Ågrens mor. Min egen mormor lär också ha läst böcker medan hon stod vid spisen.

Lippjärv

Den lilla byn Lippjärv i Nykarleby är den ågrenska världens centrum och dialekten hans modersmål. *Om Nykarleby-målet* skriver han: *Veit ni na andere språk, som kan kallas grann? Ja sku int tro e möjligt, ti är bara "vackra"!*

Att placera världens centrum i Lippjärv har inte varit helt oproblematiskt. Är det inte rent av en smula förmätet? Vem tror han riktigt att han är, den där österbott-niska hurraren? Inte kan man väl klandra honom för att han fick Finlandiapriset, men är en tunn diktbok faktiskt värd det – och om Lippjärv ännu till? Med trotsig självmedvetenhet hävdar han att

dikten är nödvändig, men tonfallet kan vara varsamt, nästan ömsint som i den här dikter ur *Hid*:

En dikt börjar så här: Livet är en saga, som rymt från sin berättare. Utan mål driver människornas hjärnor omkring i det biologiska dunklet. Den slutar så här: En människa står inte ut med denna frihet, även om hon kallar den Gud. Vi behöver skugga över orden, spår av steg i sanden. Vi behöver dikt.

Jantelagen är inte obekant i Svenskfinland.

Den där Tove Fagerholm till exempel, vad tror hon att hon är för en Ågren-expert som börjar tolka hans dikter? Tja, Ågrens dikt behöver inga uttolkare, vad den behöver är läsare. Ågren klarar av att föra sin egen talan, men han påverkar mig. Han gör mig obstinat. Han får mig att tro att jag får tänka och tycka själv. Han driver mig till att föra en dialog med mig själv. Utan att vara expert på någonting annat än på mina egna tankar går jag i närkamp med den ågrenska dikten. Att jag skriver om Gösta Ågren handlar egent-

→ ligen mest om mig själv. Jag skriver för att försöka förstå varför de kärleksfullt sammanfogade orden från det obetydliga lilla Lippjärv berör mig så starkt. All viktig poesi når den punkt där vi sannast och djupast är oss själva. När Ågren skriver formulerar han ett JAG, läsaren möter ett DU. Dialogen föds. För Ågren är det diktskrivandet som gör livet värt att leva.

Att skriva dikt är att röra vid sig själv, för att se om man lever.

I sin senare dikt har Ågren tagit steget ut från jaget till ett allomfattande VI. Vi får bli delaktiga och medskapande i den process då dialogen börjar. Jag läser Ågrens dikt för att försöka lära mig leva. Och Lippjärv finns överallt, också i dig och mig.

Ågrens paradox

Detta att han ständigt utgår från det som är nära honom själv gör att hans poesi blir mycket konkret och personlig men samtidigt också allmänmänsklig. Han står stadigt på jorden och blickar eftertänksamt mot himlens drivande skyar och nattens gnistrande stjärnor. Det finns en närvaro i det han skriver. Det finns också tankar som han slipat till yttersta ordknapphet, som t. ex i den lilla dikten *Därför*:

Det finns ingen
tröst. Därför
behöver du den inte.

”Paradoxen är hans arbetsredskap”, läste jag nyligen i en text om Ågrens diktning.

Om man, som jag just nu, läser många diktsamlingar å rad, kan man komma haka upp sig på paradoxernas mångfald. Men synar man dessa paradoxer lite närmare upphör de att vara paradoxer. De

blir tankar som förts hela vägen fram tills de nått en insikt. Den insikten kan vara svår vunnen, men jag upplever den som sann. För mig är Ågren en man som vågar tänka och formulera en insikt. Insikt kräver mod, men den nakna sanning skänker också tröst.

Det är inte så,
att döden börjar efter livet.
När livet upphör
upphör också döden.

Han visar om och om igen att motsättningar ofta är skenbara, motsatser kan vara delar av samma helhet. Glädjen bär med sig skuggan av sorg, flykten är inte sällan en seger. Bara den som är rädd kan visa mod. Gåtan kan vara svaret. Detta är hans kanske mest citerade aforism: *Oroa dig inte. Det ordnar sig aldrig.*

De stora livsfrågorna

Det finns dikter som man vill lära sig utantill och upprepa tyst som ett mantra. De är som släta stenar som man har i fickan och tankspritt för fingrarna över, stenar som man vill hålla i handen bara för deras lenhets skull. Sådana är inte Gösta Ågrens dikter. De är hårda som diamanter, ytterligt förtätade, med sträng form, visuell spänning och laddat innehåll. Där finns i den fulländade formen också en kantighet som rispar huden. De är inte för ett ögonblick insmickrande, de vill inte behaga, de är inte sentimentala. Han struntar blankt i om orden eventuellt är slitna, ryggar inte för det som kunde bli banalt. Utan omskrivningar borrar sig orden in mot de stora livsfrågorna. ”I det stora hela reser sig endast två höjder över livet: barndomen och döden. Livet var, är och förblir den plats där människan kommer, skadas och går. Liv och död är vingar på samma fågel.”

Med åren blir tonfallet mindre

trotsigt, inte så hårdslipat. Alltför länge var strängheten i hans tänkande ett skydd, säger han själv, men på äldre dagar har tänkandet blivit en vandring. Det finns en utsäglig ömhet bakom orden i dikten *Ur ett slutsamtal*:

Min vän, det är meningslöst
att frukta. När döden kommer,
är den mild som ensamhet.
En storm av fåglar från norr
går mellan nu och framtid
in i sunnanvinden, en varm,
osynlig ängel, som mottar dem
utan krav eller seger.

Det händer att hans dikter får mig att brista i gråt, för att hans ord nått in i ett hemligt rum där jag gömmer det som inte kan formuleras. För mig är detta den verkliga paradoxen att hans ord formulerar det ordlösa. Jag gråter därför att dikten vidrör min sorg, jag hinner inte värja mig.

Det ännu ordlösa kan ingen stöta ifrån sig. Vad han strävar mot i sin dikt är *att tala så, att man inte stänger in det, som man säger, utan öppnar det mot allt, som är ordlöst i orden.*

Timmermannen

”Gud” är människans sätt att långsamt säga ”Jag” medan hon stirrar ut mot rymdens kyla och mörker, skriver Ågren. En bortvänd eller icke existerande gud är påfallande närvarande i Ågrens dikter. Andlig rigiditet betecknar han som en flyktväg. Med Gud vid rorkulten sover du tryggt, utan ansvar. Ateismstämpeln vill inte fastna på Ågrens egen hud, agnostiker passar bättre. Det finns en andlighet i många dikter som påminner om bön. I en hel diktbok, *Timmermannen*, återberättar han koncentrerat och genomlyst Markusevangeliet.

Jesus som mänsklig gestalt upphör aldrig att fångas. *Berättelsen om hans korta, läggande liv är det*

största litterära drama, som vår kultur äger, skriver Ågren. En etisk lära av aldrig tidigare skådad lyskraft har behållit sin vitalitet genom tvåtusen år. Jesus symboliserar det bästa inom oss alla – godheten, visdomen, den andliga styrkan och människovärdet.

Om han var en galning, var han orörd av sin galenskap, vis som ett leende, sträng som en förlåtelse, så upphöjd över allt som om allt bara var ett symboliskt återgivande av Det egentliga skeendet.

Det finns många dikter i *Timmermannen* som jag gärna skulle vilja citera. Jag nöjer mig med *Liknelserna*:

Man kan beskriva
en människa, men inte
att hon är. Om tolkningen
av en liknelse sade
allt, skulle ingen
liknelse behövas

Han berättade, inte
för att säga något
utan för att trösta
hjärtat, detta desperata
svar på frågan
varför det slår!

Jesus har påverkat den totala utvecklingen i världen mer än någon annan enskild gestalt, men, skriver Ågren, *Guden Kristus är den döda dogm, varmed människans Jesus bekämpas*.

Timmermannens drama handlar om hur längtan segrar över våldet, för längtan efter ett budskap är det enda budskap, som når fram. Innerst inne vet vi alla, att detta är den enda stora sanningen.

Bottniska nätter

I förordet skriver Gösta Ågren: ”*Bottniska nätter* växte fram i slag-

«Oroa dig inte. Det ordnar sig aldrig.»

skuggan från diagnosen glaukom den 12 maj 2004. Dikterna blev ett fönster mot karga och tydliga landskap som jag inte sett förut.”

Kanske är det just så för oss alla: det vi håller på att förlora upptäcker vi på nytt på ett fördjupat sätt. När man får veta att man håller på att bli blind, då ser man med hela sin själ. Då blir verkligheten synlig i en helt ny dimension.

UNDER LÅNGA vinternätter i byn Lippjärva har dikterna kommit till. Gösta Ågren vägrar att kalla vaknätternas poesi för ett sorgearbete eller terapi – det vore att krympa den mänskliga gestaltens öde. Så skriver han också fullständigt utan självömkan. Hans poesi har aldrig varit så avklar-

nad, så genomskinlig och så fylld av sköra bilder som i denna helt underbara diktsamling. Han beskriver sin barndoms och sitt hjärtas landskap, han skriver om åldrandet och döden, om vänskap och närhet, om diktandet och om orden. Hela livets rikedom och en åldrande mans livsvisdom omsluts av en liten diktboks djupblå pärmar. Så märkvärdig är poesins gåva att den med sparsamma och omsorgsfullt valda ord kan spegla en hel värld och väcka ett djupt gensvar hos den som tar emot dikterna.

ORDEN ÄR ju hans arbetsredskap, till orden återkommer han i alla sina diktsamlingar. Här kallar han dem *den vita käpp*, med

...författare på djupet

vilken vi trevar över våra minnen. Dikterna är ofta korta och genuint ågrenska. Han ger en blytlysning av verkligheten genom att vända upp och ner på begreppen, som till exempel i dikten *Fängelse*:

I fängelset är friheten
det egentliga straffet:
du minns den ständigt.
Det gäller därför
att i stället minnas
stjärnhimlen,
detta onåbara sigill,
som omger jorden. Allt
är inlåst.

Ågrens budskap

Gösta Ågren har hävdad att hans dikt saknar budskap. För honom är poesiskrivandet ett tillstånd av fullständig lycka. Han tror på poesins kraft och nödvändighet. I essän "Ett nej" från 1986 beskriver han den idévandring ur vilken dikterna föds. Där säger han: *poesin när djupare än matematiken; verkligheten är ett konstverk, inte en beräkning.*

Han för den enskilda människans talan, men det händer att han frågar: Finns människan? Vad är egentligen människan för ett djur? Hur lätt blir inte människan en blodtörstig best på grund av höga principer. Om detta skriver han i den stora lilla boken *Kväll över seklet*, där han genom att formulera det skedda förvandlar det till ett ickeskeende och skänker en magisk tröst genom ord som hjälper oss att uthärdas.

Långt borta
tröstar diktaren barnet
inom sig. Han vågar inte
nalkas, ty han vågar inte
tystna. Tystnaden är
ett skrik, som inte befriar
utan avslutar...

I hela sin diktning bejakar han det mänskliga. Han skriver: *Leendet kan vara isande, gråten ödslig och skrattet hånfullt, men människan är alltid stor och sann när hon ler genom tårar. Då är hon mycket nära det mänskliga.*

Jag tycker nog att Ågren har ett tydligt budskap i allt han skriver. Som ett mål för detta vanvettiga liv uppger han godhet och visdom.

Det går att leva
med hjälp av den vrede, som
kallas godhet, och det lugna
avsked, som visdomen utgör.

Människans uppgift är att säga nej till det som förtär och förstör. Inför de stora frågorna djupnar stumheten, men Ågren säger: *Till sist är det allra viktigaste ändå detta: att tala, att inte förstummas. Det finns förnuft i skendet, det finns godhet i människan, det finns glädje i livet. Tystna inte, min vän!*

JAG ÄR djupt tacksam över att Ågren inte har förstummats. Hans röst är angelägen. Ågrens dikt lär oss att leva här och nu. I det närvarande ingår rotträderna till det förflutna och nuet måste levas så att vi med värdighet kan möta framtiden.

Jag tror att Gösta Ågren kan hjälpa oss att upptäcka och bejaka vårt eget Lippjärv inom oss.

Och så tror jag att han ger oss möjligheten att inom oss själva ana ett poetiskt landskap med

den tänkta dikt, som finns
bara så länge den inte
förminskats till ord.

Favoritaforism: *Låt oss fråga oss fram, inte svara oss bort.*

Gösta Ågren

Född 3. 8. 1936 i Lippjärv, Nykarleby, yngst bland sex syskon

Debuterade 1955

Metallarbetare i Jakobstad

Redaktör för Folktidningen *Ny Tid*

Biblioteksassistent vid Helsingfors universitetsbibliotek

Studerade vid Svenska filminstitutets regilinje

Studerade humaniora vid Stockholms universitet

Doktorerade med en avhandling om Dan Andersson

Gjorde filmen *Amirika*

Skrev om det finlandssvenska folkets historia, *Vår historia*

Har publicerat otaliga artiklar, främst i *Vasabladet*

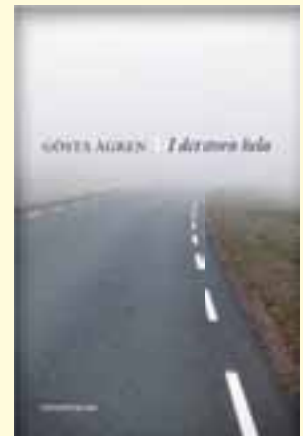
Har skrivit lyrik, essäer, biografier, pjäser för radio och tv.

"Kulturell mångsysslare"

Priser:

- Tolländerska priset 1986
- Finlandiapriset 1989
- Dan Anderson-priset 1995
- Choreuspriset 2001
- Pro Finlandia-medaljen 2006

Senaste bok: *I det stora hela* (2011)

Talar Norden med kluven tunga?

Ny bok om språk gavs ut på Bokmässan i Göteborg

Programledaren och språkvetaren **Fredrik Lindström** samsas med Danmarks Drottning **Margrethe** i en nyutkommen bok om språket, som lanseras på Bokmässan i Göteborg.

SÖREN SIGFUSSON/NORDEN.ORG

I DENNA bok om språkets politiska påverkan i vår vardag uppträder förutom Lindström och drottningen också Finlands förre president nobelpristagaren **Martti Ahtisaari**, Skavlan, Nöjesguidens chefredaktör **Margrét Atladóttir** och koncernchefen i Schibsted **Rolv Olov Ryssdahl**. Hur har språket format deras liv, privat och yrkesmässigt?

Talar Norden med kluven tunga – drottningen, ministern och alla vi andra – om den nordiska språkgemenskapen heter boken som lanserades vid ett seminarium på Bokmässan i Göteborg.

Den danska drottningen berättar om hur hon lärde sig tala svenska när hennes kusiner på slottet i Stockholm inte förstod danska. Skavlan vill att språk ska användas pragmatiskt – då får vi ibland tala engelska eller ”svorska” med våra nordiska grannar.

Margrét Atladóttir berättar om gränslandet för den tvåspråkiga och hur hon som liten blev stum ett helt år när hon skulle tillägna sig svens-

ka språket. **Fredrik Lindström** skriver i sin inledning om hur de världsledande länderna i Norden agerar politiskt och språkligt för att hävda sina positioner.

Bokens skarpa intervjuer gör det tydligt att språk berör, engagerar och provocerar. Och att språk får konsekvenser för den enskilde och för makt och politik. Och att makten ligger i språket.

Hur påverkas vi idag av de nordiska ländernas gemensamma tradition och historia men också av den accelererande förändringen – globaliseringen? Rör det sig om en generationsfråga – vill unga människor hellre tala engelska än norska? Det är några av frågorna som boken i dess intervjuform kommer in på.

Bokens författare, **Karin Arvidsson**, har ett förflutet som journalist i den svenska medievärlden, har tidigare varit kommunikationschef i Umeå kommun och på Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet.

Äventyraren Aleko Lilius och rättskämpen Eirik Hornborg får egna biografier

SFV lanserar två nya böcker i samband med bokmässan i Helsingfors i oktober. I biografiserien över bortglömda finlandssvenskar står denna gång Aleko Lilius och Eirik Hornborg i tur.

– Någon har sagt att varje människa borde få en egen levnadskildring. Men minnet är kort. Den en gång framgångsrike och berömda människan sjunker på några decennier i glömska och blir en skuggfigur i det förflutna. Det är orättvist, säger ordföranden för SFV:s biografigrupp, **Gustaf Widén**.

En del av denna orättvisa försöker Svenska folkskolans vänner råda bot på genom den serie levnadsteckningar som år 2010 startade med **Kjell Ekströms** bok om konstnären **Victor Westerholm**.

– På bokmässan i oktober denna höst får serien alltså en uppföljning med **Marit Lindqvists** porträtt av den skrivande affärsmannen och äventyraren **Aleko Lilius**, och **Anna Lena Bengelsdorffs** biografi över den mångsidige historikern, politikern och sanningssägaren **Eirik Hornborg**.

Spännande och färgstarka personligheter

Enligt polisens adresskort var **Aleko Lilius (1890-1977)** bl.a. af-

färsman, järnvägskung, konsul, filmskådespelare, fabrikör, svindlare och författare. Hans liv var mycket mångskiftande och splittat, och han levde i tur och ordning på nästan alla kontinenter. Under sitt 87-åriga liv skrev han tusentals artiklar, en bibliografi på sjutton böcker, såväl skönlitteratur som resereportage, samt två memoarböcker.

– I den finlandssvenska litteraturhistorien är **Aleko Lilius** ändå en fotnot. De som minns honom tänker mera på äventyraren, den sällsynt aktivt och företagsamma mannen vars olika projekt alltid hade något storstilat över sig. **Marit Lindqvist** förmedlar med sin djupdykning en mycket nyanserad och intressant bild av mannen bakom legenden, berättar **Gustaf Widén**.

Eirik Hornborg (1879-1965) var skolman, författare, publicist, och retoriker. Han var också en rättskämpe och sanningssägare som aldrig tvekade att höja sin röst då det gällde viktiga värden. Hans livsverk påverkade starkt Finlands politiska och andliga liv under en mycket lång tid.

– I tillägg vittnar **Anna Lena Bengelsdorffs** bok om hur **Eirik Hornborg** hann leva ett harmoniskt familjeliv, och hur det gick till då en känslig ung man sökte sin identitet och utvecklades till den hövding som så många i hans samtid upplevde honom

som. Också hans äventyrslystne seglar- och resenärsida kommer fram i boken.

Fler biografier på kommande

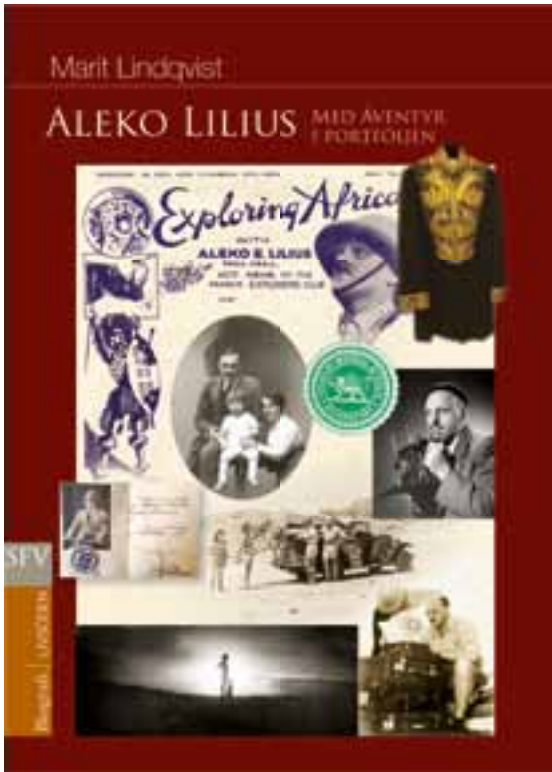
Widén berättar att SFV framöver siktar på att publicera två eller tre volymer per år. På listan finns finlandssvenskar med de mest skiftande livsöden: författare, konstnärer, musiker, vetenskapsmän och äventyrare.

– Biografien som litterär konstform upplever en renässans på det svenska språkområdet just nu. Som genre är biografien förstas facklitteratur, men det pågår även en intressant diskussion kring det som utspelar sig i gränslandet mellan fakta och fiktion. Kanske ett friare, mera spekulativt grepp ibland ger en mer rättvis bild av objektet för studien, säger **Widén**.

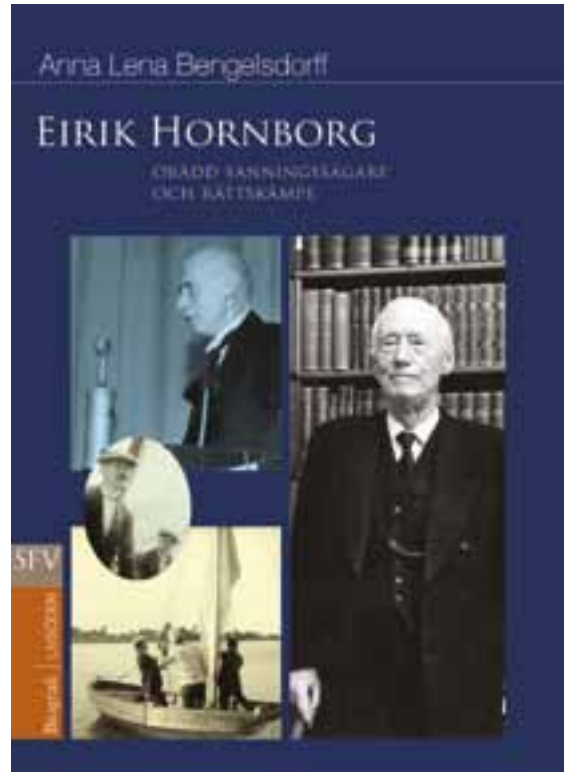
Enligt **Widén** vill biografiserien lyfta fram ett finlandssvenskt kulturarv, som kanske alltför lätt nonchaleras i den virtuella tidens snabba informationsflöde.

– Tanken är ändå att texterna skall vara populärt hållna. De bygger inte på vetenskaplig grundforskning utan på skribentens eget intresse och engagemang. Vi har också lagt stor vikt vid illustrationsmaterialet.

Böckerna finns i bokhandeln före jul. Efter bokmässan kan de även beställas direkt från SFV.

Aleko Lilius – med äventyret i portföljen. ISBN 978-951-9087-11-5. Layout: Rabbe Sandelin. Pärm: Anders Carpelan.

Eirik Hornborg – orädd sanningssägare och rättskämpe. ISBN 978-951-9087-12-2. Layout: Rabbe Sandelin. Pärm: Anders Carpelan.

Gustaf WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

Maktens fiende är glömskan

HJÄLTE ELLER förrädare? Inom politiken är steget kort från upphöjelse till djupaste förnedring, där inga gränser existerar mellan det officiella och det privata. Så har det förstås alltid varit, men 2000-talets kombination av från personlighetsfixerad journalistik och nätets frihet att uttrycka vilken åsikt som helst har gjort att den enskilda människan blir totalt skyddslös. Och den som en gång störtats från maktens tinnar får minsann känna av modernitetens avigsidor. Ibland undrar jag hur någon över huvud taget orkar ge sig i politiken, inte minst på lokalplanet, där otack så ofta blir den enda lönen. Men det är klart: ögonblickets hisnande känsla av makt kanske uppväger allt det negativa.

ITYSKLAND utspelas just nu ett politiskt drama som med sina groteska inslag kunde ha skrivits av Shakespeare. Huvudpersonen är före förbundskanslern Helmut Kohl, den firade statsmannen som 1998 förlorade regeringsmakten och senare under förnedrande former tvingades bort från ordförandeposten i CDU efter en partifinansieringsskandal. Ena dagen var han en av Europas mäktigaste politiker, nästa dag befann han sig ute i den politiska öknen. Hans efterträdare Angela Merkel tog avstånd från hans agerande och medierna öppnades för en kritik, som inte väjde för bilden av den gamle kanslern

som en korrumperad politiker. Glömda var hans insatser när Berlinmuren revs, Tyskland återförenades och det nya Europa byggdes upp.

Sedan dess har Kohls insatser marginaliserats ännu mer. I dag är han 82 år, svårt märkt av sjukdom. Han sitter i rullstol, kan bara med möda formulera några ord, hur medveten han är om sin omgivning är svårt att säga. Tidskriften *Der Spiegel* porträtterar honom som en alltigenom tragisk figur; hans bild på omslaget utstrålar en vanmakt som är plågsam att iaktta. Den en gång så intelligent vaksamma blicken har förvandlats till ett skräckens stirrande hemvist: vad är det som sker?

SVARET PÅ den frågan har bara en människa: Hans 34 år yngre hustru Maike Kohl-Richter, som förvandlats till ett formligt hatobjekt för tyska massmedier. Bakgrunden förstärker känslan av ett klassiskt drama. Kohl första hustru Hannelore begick självmord efter många års svår depression. De två sönerna har av allt att döma aldrig kommit överens med sin far; i dag är alla förbindelser brutna. I den stora villan i Oggersheim härskar nu Maike Kohl-Richter, en diktatorisk Lady Macbeth i det Kohlska riket. Hon bestämmer vilka som ges möjlighet att träffa Kohl – och det är inte många. I praktiken är de flesta av hans gamla vänner utfrys-

Helmut Kohl – en tragisk gestalt som bidrog till att skapa en vision av framtidens Europa.

Urho Kekkonen – fruktad under sin livstid, undervärderad efter sin död.

ta. Och det gäller också spökförfattaren bakom det första bandet i Kohls självbiografi, journalisten Heribert Schwan. Nu sitter han på enorma mängder av inspelat material, samtal under 630 timmar som belyser hela Kohls karriär. Men huvudpersonen själv har sagt upp allt samarbete.

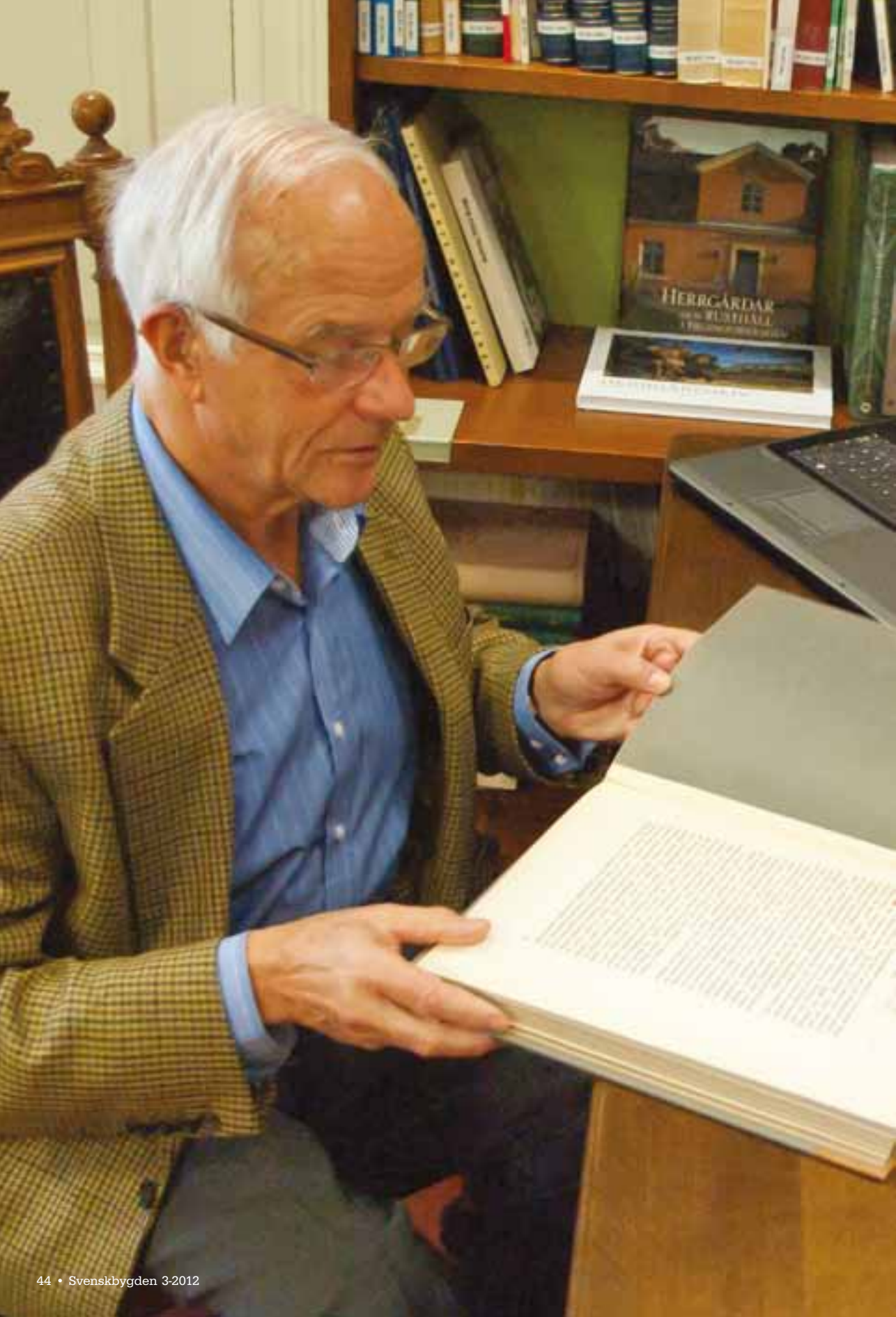
I villan finns också ett omfattande privatarkiv, som Kohls hustru vaktar med fälblick. Vad som sker med denna guldgruva för forskare är det ingen som vet. I värsta fall handlar det om utrensning av allt som kan vara negativt för bilden av ”der Altkanzler”.

DET ÄR lätt att dra paralleller mellan Helmut Kohls öde och Urho Kekkonens. När jag blickar in i den Kohlska blickens tomhet minns jag de sista bilderna av Kekkonen vid staketet på Ekudden. Den en gång så viljestarke statsmannen hade förvandlats till en böjd skugga av sitt forna jag, förlorad för den värld som han varit van att styra.

Finländska medier behandlade Kekkonen med silkesvantar. Den tidens journalistiska bevakning, som präglades av självcensur och ”finlandisering”, är ingenting att vara stolt över. Ändå måste jag säga att försiktigheten under Kekkonens sista år hade sina sympatiska drag. Varför skulle man journalistiskt profitera på en gammal människa, förlorad i sjukdomens dimmor?

När Kekkonen var borta kunde alla slussar öppnas. Inte minst inblickarna i hans vidlyftiga kärleksliv har gett skandalhungriga ny vittring. Förmodligen är bilden av honom i sentida generationers ögon grovt förvanskad. Medan den bålde riddaren Gustaf Mannerheim fortsätter att fascinera och engagera har Urho Kekkonen i allt högre grad utmålats som en sovjetisk medlöpare, rentav en nationell förrädare, omgiven av ett hov av jasägare. Man glömmmer bort i vilken tid han verkade, under vilket tryck Finland befann sig efter andra världskrigets trauma. Visst drog J.K. Paasikivi upp de stora linjerna för Finlands framtid, men utan den briljante strategen Kekkonens insats kunde drömmen om fred och frihet ha fått andra förtecken.

ITYSKLAND kallas den forne regeringschefen ”fånge i sitt eget hem”. Som alla politiker – stora eller små – lär han förr eller senare fångas av glömskan, obarmhärtig och ibland försonande. Det blir som i Helene Schjerfbeckssena självporträtt, där personligheten till slut bara anas i några enstaka streck. Men för oss som, mitt i krisen, tror på Europa som det stora andliga moderlandet är det naturligt att skänka brobyggaren Helmut Kohl en tacksamhetens tanke.

Reinhold Enqvist:

Språkkonflikten kan lösas med rätt historieskrivning

VILL MAN förstå Finlands historia måste man i utgångsläget skaka av sig det invanda tänkandet kring nationalstater.

– I den ursprungliga kapplöpningen om inflytandet över det karga och nästan öde område som idag är Finland var ju varken Sverige eller Ryssland involverade – de länderna existerade inte då. Kampen stod mellan den katolska och den ortodoxa läran, samt ihopkopplade handelsintressen. Päven kom att använda svenska kungar för ändamålet, de bodde nära och hade redan kontakter över haven. Dessutom ville man minska de tyska biskoparnas inflytande genom att förbigå dem, berättar Enqvist.

Enqvist har inte hittat några belegg för den historietolkning som hävdar att finnarna förtrycktes av svenskarna under den svenska tiden.

– Visst kan man säga att landsändan periodvis blev lite styvmoderligt behandlad när Sverige började orientera sig väster-, och söderut. Man satsade dock stort på försvaret, som jätteinvesteringen på Sveaborg, och på bildningen, varvid Åbo Akademi blev en av rikets hörnstenar.

När sedan Finland avskiljdes 1809 uppstod en ny situation. Rys-

Språkfrågan i Finland gör sig påmind med jämna mellanrum. Vill man ta sig an frågan på allvar är en rättvis beskrivning av landets historia av nöden – ofärgad av senare tiders nationella inflytelser. Det säger diplomingenjör Reinhold Enqvist, som skrivit tre böcker i ämnet.

sarna behövde den svenskspråkiga eliten för att administrera storfurstendömet, medan däremot den finska allmogen betraktades med viss misstänksamhet – för landsbefolkningen var ju hoten om liv-egenskap och den ortodoxa läran centrala frågetecken.

–För att lugna läget gav ryske kejsaren Finland en mera omfattande autonomi än övriga imperiedelar. Men den ryska överhögheten hade ingen större motivation att lyfta allmogen ur okunnighetens träsk – därmed förhindrade man oönskat inflytande utifrån.

Den finska nationalismen har enligt Enqvist senare utan fog beskyllt ”finlandssvenskarna” för kollektivt förtryck av finnarna under den ryska tiden.

– Det är mycket orättvist, i ljuset av hur många svenskspråkiga i

landet som började vurma för det finska, och att det var den svenskspråkiga eliten som började utforska finnarnas rötter – och på basen av fynd, utländska förebilder och egen fantasi konstruerade en finsk historia och kultur, säger Enqvist.

Återföreningstankar

Efter Krimkriget 1854–56 och den skandinavistiska rörelsens tillkomst ökade den ryska överhöghetens farhågor för att återföreningstankarna med Sverige fått ny grogrund.

– Exilfinnen **Emil von Qvanten** föreslog i Stockholm en union mellan länderna, varpå filosofen och statsmannen **Johan Vilhelm Snellman** skarpt kritiserade tanken. Därmed hade Snellman säkrat sin karriär hos den ryska överheten, som började stöda den finska nationalismen som ett motdrag mot det svenska inslaget i storfurstendömet.

En motreaktion mot detta var att vänta, och motorn för detta blev **Axel Olof Freudenthal**, som hade insett det omöjliga i att försöka förfinska den svenskspråkiga allmogen.

– Han började inom den Nyländska studentnationen arbeta för folkupplysning och folkloristisk forskning på svenska. Under

1860-talet spred sig långsamt det svenska motståndet mot fennomanin även utanför studentnationen.

Förfinskning=förryskning?

År 1872 invaldes fennomanerna **Sakari Yrjö-Koskinen** (f.d. Forsman) och **Agathon Meurman** från det finska partiet in i lantdagen. Partiets unga **Jonas Castrén** och **Lauri Kivekäs** (f.d. Stenbäck) fick småningom liberalare impulser, och bildade en intern "opposition". År 1905 bröt de sig helt ut till ett eget Ungfinska parti. I slutet av 1880-talet började liberaler (tvåspråkighetsförespråkare) och svekomaner samarbeta i senaten för att förhindra en för snabb förfinskning, som skulle ha fört med sig en uppenbar risk av förryskning. Svekomanerna sattes dock av den ryska regimen i opposition år 1882 och liberalerna 1891, vilket gav finskhetspartiets gammalfennomaner nytt spelrum.

– Oppositionen bildade sedan den konstitutionella grupperingen som försvarade senatens rätt att delta i alla ärenden som berörde Finland. Språkrör blev 1883 Nya Pressen under **Axel Lille**, som senare skulle grunda Svenska folkpartiet. Den senat som kom att kallas undfallenhetssenaten på grund av samarbetet med den ryska överheten bemannades av gammalfennomaner, berättar Enqvist.

Efter det misslyckade rysk-japanska kriget upphörde det ryska förtrycket under några år. Den andra förtrycksperioden 1908–1917 ökade åter gammalfennomanernas aktivitet.

– Den aktiviteten gick bl.a. ut på att sprida Yrjö-Koskinens felaktiga historieskrivning, som försökte måla upp Sverige som en arvfiende och misstänkliggöra Finlands svenskspråkiga befolkning.

Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen.

Axel Olof Freudenthal.

Jonas Castrén.

Axel Lille.

Självständighetstidens radikalisering

Reinhold Enqvist påminner om att Finland var det enda landet av de som uppstod efter första världskriget som inte blev en enspråkig nationalstat.

– Bitterheten bland finskhetsvrarna innebar lite senare en grogrund för radikala och fascistiska influenser. Man blev mycket intolerant mot allt främmande utanför och inne i landet. Och för att poängtera renheten togs benämningen "äktfinnar" i bruk, trots att många aktivister varken till börd eller språklig bakgrund var speciellt "äkta".

Enligt Reinhold Enqvist kräver uppbyggandet av en nationalistisk nationalstat yttre fiender – och gärna även inre. Finland var inget undantag.

– De politiska instrumenten för aktivisterna blev AKS, Lapporörelsen och IKL. Kreativ historietolkning och direkt historieförvanskning fick stor betydelse, precis som i alla nationalistiska rörelser, så att befolkningen kunde övertygas om existensen av fiender som aldrig i verkligheten existerat.

– En av dem som aktivast försvarade både den objektiva historietolkningen och svenskheten i stort var **Eirik Hornborg***. Idag

*se sidan 40.

är hans analyser ännu värda att citeras, då de fortfarande punkterar dagens finskhetsivrarens nedärvda argumentation.

Enqvist säger att man under många år totalt försökte förfinnska officerskåren och Helsingfors universitet, men att det aldrig lyckades helt.

– Delvis på grund av starka nordiska protester – men också utrikespolitiskt blev landet tvungnet att orientera sig mer nordiskt då rädslan för **Stalin** ökade under 1930-talet. Det var förstås ett surt äpple för finsknationalisterna, eftersom Sverige tidigare målats ut som arvfjenden.

Reinhold Enqvist betonar att landets svenskspråkiga aldrig uppvisade någon enad front mot finsknationalismen och förfinskningssträvandena.

– Det började redan under diskussionen om 1919 års regeringsform, då många var emot en kantonal förvaltning, vilken enligt min mening bättre hade kunnat garantera en minoritetsbehandling områdesvis än den vi har idag. Få finlandssvenskar var med i AKS och IKL, men Lapporörelsen hade ett starkt svenskt bonde- och företagarstöd. Politiskt var man lierad med socialdemokraterna, vilka var rätt så internationellt inrikta-

REINHOLD ENQVIST är född 1942 och diplomingenjör i kemi från Åbo Akademi. Sina första tjuugo år som yrkesaktiv fyllde han med forskning, utveckling, strategi och företagsledning i den privata storindustrin. Senare har han haft flera ledaruppdrag inom den halvoffentliga och offentliga sektorn knutna till kunskapsindustrin, senast som chef för Nordisk Industrifond och Nordisk Energiforskning i Oslo under Nordiska ministerrådet. Han har även varit verksam som konsult, bl.a. för EU-kommissionen inom områdena *Intellectual Capital* och *Innovation Policy*. Han har alltid varit intresserad av historia. Efter sin pensionering har han börjat kalla sig amatörhistoriker.

de och språktoleranta. När sedan de så kallade kommunistlagarna var godkända i riksdagen 1930 behövde den finska högern inte längre det svenska stödet och hämnades både socialistsamarbetet och språknederlaget med en stark anti-svenskhet.

Efterkrigstiden

Andra världskrigets olika skeden innebar åter en någorlunda enig befolkning då det yttre hoten överskuggade allt annat. Som en följd av detta uppstod enligt Enqvist även en myt om att språkstriden tog slut i och med vinterkriget.

– Den nya läroplanen 1946 strök visserligen allt sovjet- och ryssfientligt ur skolornas läromedel, men det ingrodda svenskfientliga lämnades kvar, berättar Enqvist.

Återuppbyggnadstiden och livet i skuggan av Sovjet lade ändå sordin på språkstriden. Dels behövde man finlandssvenskarnas språkkunskap och internationella kontakter för att bygga upp exporten, dels behövde man Sverige och Norden för kontakter västerut. Inom historieskrivningen startade en lång kamp mellan nationalistiskt och modernt synsätt.

– De utländska arkiven bevisar obönhörligt att exempelvis Eirik

Hornborg hade rätt. Man grälade mycket om vem som kom först till landet, men alla målstyrda arkeologiska utgrävningar slog fel. Idag har den akademiska världen anammat en modern historieskrivning, men de gamla felen förekommer ännu rikligt i skolböcker, i populärhistoria, i medierna och på nätet, säger Enqvist.

Rätt historieskrivning!

Fel i historiskrivningen är enligt Enqvist orsaken till att språkfrågan fortfarande inte ebbat ut.

– Så länge felen får stå kvar kommer det äkta finska arvet att leva kvar hos en stor del av befolkningen – det är fråga om nedärvda traditioner som inte försvinner av sig själv. Finland är det sista nordiska, eller rentav västeuropeiska landet med en klart nationalistisk historieskrivning i skolböckerna. Det är egentligen inte en språkfråga, utan en fråga om bildningsgrad och mogenhet. **Paavo Lipponen** skriver i en av sina böcker att det finska identitetsbygget ännu inte påbörjats ordentligt; ”man vet endast vad man inte vill vara”.

Äkta finskheten började åter vädra morgonluft då Sovjetunionen upplöstes 1991 och då Finland gick med i EU 1995. Det blev åter populärt att tona ner det nordiska samarbetet, och attackerna på det svenska och på språkundervisningen ökade. De gamla emotionella argumenten släpades åter fram.

– Och finlandssvenskarna hade återigen svårt att förstå bakgrunden till intoleransen. De svenskpråkiga bygger ju oftast sin uppfattning om språkfrågan på det självupplevda, medan motparten

bygger språkpolitik på gamla nedärvda attityder. ”Sexhundra år av svenskt förtryck – därför ingen särbehandling för svenskan nu”. Eller ”inte kan ni ha bättre rättigheter i Finland än de finskspråkiga har i Sverige”.

Reinhold Enqvist är ledsen för att man lätt på finlandssvenskt håll gör misstaget att bara tala om finsk avundsjuka eller komplex, utan att gå djupare i analysen.

– Dessutom gör man i debatten sällan tillräcklig distinktion mellan språklig service, språkkrav för tjänsteinnehavare och språkundervisning i skolorna. Allt blir en salig röra där man talar förbi varandra. Internt i Svenskfinland uppvisar man också en mycket stor intolerans mot oliktänkare.

Finns det en väg ut?

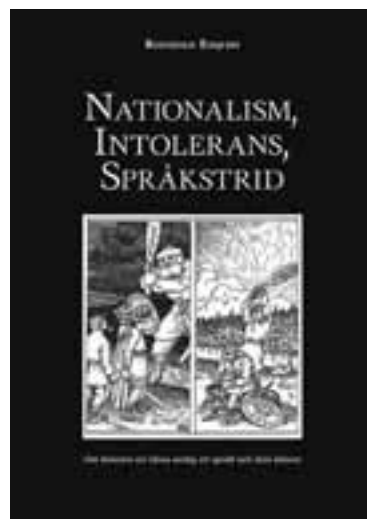
Finns det då möjligheter att komma ur språkfrågans ekorrhjul? Reinhold Enqvist är i grunden positiv.

– Många finskspråkiga läsare har tagit kontakt efter att ha läst mina böcker, och de säger: ”Nu förstår jag varför jag blivit lärd att hata svenska språket, finlandssvenskarna och Sverige. Nu förstår jag helheten, tack”. Inte ett enda hatbrev eller hot har jag sett, kanske eftersom jag använt så många finskspråkiga källor, och också försöker hålla mig någorlunda neutral.

Historieskrivningen framför allt i skolböckerna skulle dock kräva aktiva insatser.

– Idag har man forskat och skrivit en långre tid om frihets- och inbördeskriget, och tiden har kommit till 1920- och 1930-talen. Det blir säkert en svår och smärtsam process att bli tvungen att

gräva i tabubelagda frågor. Och sedan kan det ta minst två generationer att nöta bort de nedärvda föreställningarna. Här kan SFV spela en stor roll som en stark aktör inom informations-spridning, bildning och utbildning.

Dikter av vinnarna i Solveig von Schoultz-tävlingen 2012

Karin Erlandson (1. pris)

Med ryggen mot hygget har jägaren legat hela dagen.
Det finns inget att ta tag i.

Ovanför hygget pågår skymningen.

Det är då han ser dem,
som flygande medaljonger mot himlen.

Jägaren reser sig på armbågarna.
De glänser, månen lyser igenom dem,
en spetskant av skugga mot handryggen.

Nattfjärilarna rör sig som om
tomheten inte är farlig.

Jägaren sköt en älg en gång.
Det var en regnig dag och kikarsiktet immade.
Jägaren stod bakom en mossig sten,
hörde i la:n hur de andra jagade upp sig,
nämnde taggar som strök längs med tallarna.

Så brakade skogen till.
Älgen stod öga mot öga med jägaren.
Han greppade geväret, fingret darrade, regnet som spön.

Innan han hittat älgen i siktet,
flyttade älgen sig.
Bara lite, skottet flög förbi hjärtat
och borrade sig in i läret.

Älgen stälpte, mer dämpat än jägaren anat, men ändå.
Älgen föll bland lingonen och tittade upp på jägaren med svarta ögon.
Ryckte till med benen, försökte resa sig,
blundade sen, huvudet mot riset, bröstkorgen riste.

Jägaren ropade i la:n, hojtade till alla att komma.
Älgen har fallit men andas,
älgen ligger här levande,
vad skall jag göra?
Skjut den för helvete, den plågas,
ropade det i la:n,
men jägaren hörde inget.

Han stod bakom stenen då de andra kom fram,
skakade på huvudet, hörde skottet,
sjönk ner och satt medan baken blev blöt och kall.
Kände blodlukten då de andra delade bytet.
Glömde geväret i riset då han reste sig.

Hemma i sängen kunde han inte glömma
hur bröstkorgen höjt och sänkt sig.

Kristian Brunell (3. pris)

rost svävar över dina fotspar
framför dig
miljoner tomma ord
som tordyvlar ovanför ditt huvud
lyfter ditt hår i spända bågar
beordrar dig att lämna marken
i ditt öra tar tystnaden
sina sista andetag

-

i luften ritar jag ditt namn
med glöden från det osagda
strör jag stjärnstoft i dina ögon
så att du inte längre kan se din skugga
ur ditt öra faller tystnaden
singlar sakta till botten
för att skapa formationer med vågorna
och kasta sin spegelbild över stjärnhimlen

i horisonten blåser jag havet mot dig
du förblindas av indigo och
målar dina handleder i blått
drar vågorna till dig
jag tömmer mina lungor på luft
och ger plats för hav
i mina utandningar ser jag hägringar
där du hoppar rep med regnbågen

-

i dina ögon
fryser vattnen i sina fall
och borrar sina spjut
i de urdruckna haven
vaknar orden och mitt namn
stavas på dina vita läppar

du fyller haven med tankar
och släpper taget om jorden
med handen för munnen
slår du hål genom rymden
och gömmer ditt samvete
i en svärm av drömmar

Sonja Nyström (2. pris)

sanningen
i hur många exemplar vill du ha den
16 sidor och eller
ett ögonkast

*

räkna trappstegen
sätta sig på det andra uppifrån räknat
och veta
här blev livet ett annat

*

något har hänt
någon är sårbar
någon vilar tungt och oväntat
i min hand samma hand
som slår sig själv
för att inte
uttala namnet som bränts in i handflatan

*

någon hör
någon lyssna
och talar

*

din rörelse mot mig
hårdnar
och våra kroppar
sprängs
i tårar

du är inte här men
i skymningsoro bygger din åtra
bo hos mig
i gryningsljus vaknar jag kvidande
redan hos dig

*

i huset mittemot
sover du
handen kanske löst knuten

låter dig gå
din väg
och sjunker
i en dy av halvheter

*

inte detta
att min kärlek kunde
men
att även jag kan skapa
helveten

Ann-Christine Snickars (hedersomnämmande)

Styrbord, kanske

Lappad segelduk som klappar
i en ålderdomlig rigg. Inte lydigt
eller lynnigt, men lojt
som minnesbilder, vanligtvis.
I ultrarapid

Sol,
och det är mamma som styr

Det går så fort:
innan hon förtöjer för gott ska
hennes resa vara i sjuttotusen-
trehundra-sjuttisju dagar –

Jag tittar inte hela tiden
i färdriktningen
utan åt sidan,
styrbord,
kanske

En dröm jag har

Jag går i ryska trappor. Stegen ojämna men färgerna är underbara.
Rött, orange och guld. Ledstången är av socker

Jag tror att jag ska klara det. Samma natt kämpar en annan med en mus
och vinner

Jag stjal den drömmen

En dag

En dag låter någon bli
att damma högst uppe på skåpet
Så högt sträcker sig ingen längre
Ingen frågar om annat
än om man är hungrig
om man fryser
eller om man
ska öppna fönstret

*

att ett ljus en dag ska
tändas på den plats man hade
i matsalen

att mitt ljus en dag
ska tändas

Lotta Sanhaie (hedersomnämning)

Det rör sig om ett aggressivt barn som talar monotont och inte vill leka med de andra barnen
det rör sig om ett aggressivt barn som talar monotont och inte vill leka med de andra barnen
det rör sig om ett aggressivt barn som talar monotont och inte vill leka med de andra barnen
kasta arga pilar på elaka samhälleliga kalkyler och paragrafer

men kom ihåg

att faktiskt

så försöker de bara hjälpa

faktiskt

vi vill faktisk bara hjälpa

vi vill faktiskt bara hjälpa

vi vill faktiskt bara hjälpa

allt detta i bästa välmening

hjälp serverad med stort idylliskt leende

och ni förväntas ta emot den

men mamman

hon tittade sin aggressiva fyraåring

djupt in i ögonen

som är bruna

och hon såg

en reflekterande själ

en liten kille törstig på kunskap

varför heter det metro i Finland och tunnelbana i Sverige

varför syns alltid samma sida av månen

vad finns på andra sidan månen har någon någonsin intresserat sig för det

kan jag få mera orange krita jag ritar ännu ett metrotåg

hon såg

en kille som ger sig själv en uppgift

han sitter på golvet i vardagsrummet och bestämmer att han ska rita och klippa ut

femtio metrotåg

inleder arbetet med pinnan i rynkad koncentration

sitter fullständigt fokuserad

tills femtio metrotåg är ritade och klippta

hon tänker

att det är tur

att inte samhället kom in vid fyrtionio

och sade att nu är det minsann dags att sätta sig i ring precis som alla andra

hon tänker att hon är väldigt nöjd med det som hon ser

men så knacker samhället

i största välmening

på dörren

mamman bommar igen dörren släpar alla möbler framför den sätter öronproppar i öronen

både i sina egna och i den lugnt pysslande sonens

viskningarna hörs i alla fall

de susar bakom dörren

och in genom varenda fönsterglugg

en viss oro en viss oro en viss oro en viss oro vi menar bara väl

mamman slår upp fönstren på vid gavel och håller fram den vita flaggan

den vita flaggan är hennes själ

den är röd av vansinne den är trasig den är osäker

osäker osäker osäker

den är osäker för den vet inte längre om det som den ser är rätt eller inte

en själ som velar

en själ som inte längre

kan lita på sig själv

hördu muminmamma

du såg ditt mumintroll djupt i ögonen

när han var förvandlad

ingen annan kände igen honom

men det gjorde du

efter att du hade känt igen honom tack vare hans ögon

tog du honom i din famn och han blev vanlig igen

då hurrade hela mumindalen

då hurrade hela mumindalen

hurrade de för att din son såg ut som alla andra igen

varför hurrade de

muminmamma

du som visste

med säkerhet

Vital 100-åring med kurs på framtiden

MORSDAGEN TILL ära bjöds det på en resa i Borgå skärgård medan midsommaren kunde avnjutas i Helsingfors skärgård. I juli var det möjligt att kryssa Helsingfors-Lovisa-Helsingfors med uppehåll i Pellinge och i Kabböle. Premiärkryssningen gjordes den 5 juli. Extra festligt mottagande var det på Skeppsbron i Lovisa med musik av Lovisa stads musikkapell och lyckönskningstal av stadens förvaltningsdirektör **Christoffer Masar** och ordföranden för Lovisa skeppsbroförening **Anita Laakso**. **Ted Lönnroos**, skeppare på m/s J.L. Runeberg förärades en blomsterkrans och ett diplom.

– Vi gör det här för att det är roligt, säger **Ted Lönnroos** sekunderad av förra skepparen **Ingmar Gustafsson**. Och det märks. Trivseln är påfallande, men aldrig på bekostnad av säkerheten.

Nöjda passagerare

Kryssningen Helsingfors-Lovisa-Helsingfors var en fullträff inte minst vad vädret beträffar. Resenärerna njöt av de vackra havsvyerna, den goda samvaron och den läckra maten. Vi träffade på **P-H. Nyman** begåvad med titeln hederspassagerare som är ett fåtal förunnat. **P-H.** trivdes som fisken i vattnet i gott samspråk med **Thure Malmberg**, författaren bakom historiken *J.L. Runeberg - skärgårdsbåten i våra hjärtan 1912-2012*. **Harriet Ahlnäs**, rektor för Praktikum, träffade på många bekanta bland resenärerna. Det var både forna och nuvarande stude-

M/s J. L. Runeberg firar i år sitt 100-års jubileum. Fartyget har i år trafikerat de reguljära rutterna Helsingfors-Borgå-Helsingfors och som final på säsongen, på allmänhetens begäran, en kryssning i omvänd riktning. Fartygets historik har utkommit.

TEXT & BILD: BENITA AHLNÄS

Skepparen **TED LÖNNROOS** belönades med diplom och blomsterkrans på sommarens jungfruresa till Lovisa. Här vederbörligen beundrad av stadsrådet **P-H. NYMAN**, längst till vänster, förra skepparen och numera styrelseordföranden **INGMAR GUSTAFSSON** och Praktikumrektorn **HARRIET AHLNÄS**.

THURE MALMBERG, ständigt med attributen kameran och skissblocket, har skrivit fartygets 100-års historik.

MARKKU SOTAMAA

Ungdomligt inslag i besättningen: **ALEXANDRA NYMAN** och **NIKLAS ANDERSSON**.

rande men också nya bekantskaper i form av mera långväga passagerare.

Kati Pihlström och **Sune Lang** hade valt Lovisakryssningen eftersom den första torsdagen i juli räknade vara en ledig dag för det upptagna paret. Kati och Sune njöt av det vackra vädret och den friska havsbrisen ute på däck där de samtidigt passade på att förbättra solbrännan. Under uppehållet i Lovisa strosade de omkring i staden för att sedan äntra fartyget med avstigning i Pelling.

– Det utländska inslaget av passagerare är påfallande, berättar Ted Lönnroos. Hela nittio procent av beställningarna sker med e-post. Men för att vara riktigt säkra på sin sak ringer många gärna till rederiet innan resan. Det händer ibland att fartyget, som kan ta 220 passagerare, är fullbokat. Ett undantag är de cirka 600 evakuerade från Hogland som mitt un-

der brinnande krig lyckades komma till Finland. Många fascinerar av m/s J.L.Runeberg efter att ha kollat in fartygets hemsida på nätet. Bland exemplen finns en resenär från Japan som hade hittat m/s J.L.Runeberg på nätet och exotiska städer som Helsingfors och Borgå. Ett annat exempel är en kvinna från Nya Zeeland som ville återuppleva ”den trivsamma och gammaldags båten” i sommar efter att ha gjort en oförglömlig resa fem år tidigare.

Till de fjärran ifrån komna pas-

KATI PIHLSTRÖM och **SUNE LANG** kopplade av från sjukhusarbetet med en solmåttad kryssning till Lovisa.

sagerarna hör 8-åriga **Christopher** från Ohio i USA. Stor var hans glädje då han under överinseende av skepparduon Ted Lönnroos och Ingmar Gustafsson fick styra det 100-åriga fartyget med stadig hand på ratten.

Besättningen

Besättningen är nog utvald för att passa in i fartygets anda. Det

Veteranerna i besättningen representerade av **GUN-MAJ LEHTO**, flankerad av spelmannen **ROLF HÖGLUND** (t.v.) och **TOM WECKSTRÖM**.

krävs en ändamålsenlig utbildning, tjänstvillighet, goda språkkunskaper, och förmåga att ta i där det behövs. Skepparen, Ted Lönnroos, föregår med gott exempel. Han ställer vid behov upp där det behövs det må sedan gälla städning och diskning utöver det som är hans huvuduppgift. Det händer också att han kollar biljetterna vid landgången. Arbetsgemenskapen är god. Vi träffar på de gamla trojjanarna **Gun-Maj Lehto** som är allt-i-allo i likhet med **Tom Weckström** som av någon outgrundlig anledning går under namnet Holger, samt spelmannen **Rolf Höglund** som alla kallar för Kronblom – utom han själv som inte vill vidkännas vid det namnet.

Nöjda med att arbeta ombord på det ärevördiga fartyget är **Alexandra Nyman** och **Niklas Andersson**.

– Arbetet är både mångsidigt och intressant, förkunnar de samfällt.

Samtal med J.L. Runebergs skeppare Ted Lönnroos

Pantfånge vid Hästnässund

DET ÄR en söndag i augusti och m/s J.L.Runeberg har startat kl. 16 från Borgå och borde enligt tidtabellen vara kl. 19.55 i Helsingfors. Det blåser en frisk sydväst. Ted försöker ta igen den ofrivilliga väntetiden vid Hästnässund med tanke på att fartyget borde vara 19.55 vid Slottskajen i Helsingfors.

I år är det dubbeljubileum både för m/s J. L. Runeberg och kaptenen ombord Ted Lönnroos. Fartyget fyller 100 år och Ted Lönnroos 50 år.

– Hundra år skiljer mellan Ted Lönnroos född 1962 och fartygets första redare Frans O. Åkerman född 1862 och mig född 1962, konstaterar Ted med glimten i ögat. Siffror har alltid fascinerat Ted som berättar att han under studietiden gav privatlektioner åt studiekamrater som inte hade samma fallenhet för matematik som han.

Inte tid att fira egen födelsedag

Hundraåringen m/s J. L. Runeberg firas med Borgå mått hela året medan 50-åringen inte gav sig tid för en födelsedagsmottagning eftersom sommaren för hans del innebar en tillvaro bakom ratten.

– Kanske det blir lugnare till hösten, menar Ted, men då väntar alla reparationsarbeten som mäs-

– Här får vi vänta nu som en pantfånge, säger Ted Lönnroos bistert. Klaffbron vid Hästnässund öppnas enligt tidtabellen och det betyder att m/s J.L.Runeberg snällt får vänta. Det kan betyda en väntan på över en halv timme och det är dyrbar tid eftersom fartyget också har en tidtabell att följa. Förhandlingar har förts för att få en förändring till stånd. Men ingenting har hänt.

TEXT & BILD: BENITA AHLNÄS

te göras på fartyget.

– Se här på framdörren som börjar rosta. Den måste repareras i brådsakande ordning.

– Inte hinner jag tänka på mottagningar, säger Ted. Nu gäller det att få fartyget i hamn vid Slottskajen i Helsingfors. Och när den manövern är gjord avslöjar Ted att vimpeln i fören med Borgå stads vapen ombesörjde P-H. Nyman då han var stadsdirektör i Borgå.

Allt-i-allo

Ted Lönnroos har efterträtt Ingmar Gustafsson som skeppare och VD. Ingmar är styrelseordföran-

de. På frågan om vad man egentligen ska kalla Ted för blir svaret – allt från skeppare och diskare till städare. Han är van vid att rycka in där det behövs. Till utbildningen är han både maskinmästare och vaktstyrman. En dubbelexamen som innebär att Ted har koll på maskinrummet och att han i mån av möjlighet sätter igång maskinerna innan han beger sig upp till styrhytten.

Ett vågspel att köpa fartyget

Det var år 1986 den 22-åriga Ted Lönnroos företog sig vågspelet att tillsammans med Ingmar Gustafsson köpa det slitna och ruffiga fartyget. Innan det hade Ted hunnit jobba på tankbåt med destinationer runt Nordsjön, England och Amsterdam. Han hade också arbetat på Fiskars i Borgå. Första anblicken av m/s J.L.Runeberg som då låg vid Vedkajen i Helsingfors hade krävt skygglappar. Men Ted tänkte, uppbackad av Ingmar, att det må bära eller brista och om en gång banken beviljar oss ett stort lån så tror de väl på oss. Aldrig har Ted ångrat sitt beslut även om olyckskörparna i början betänkligt ruskade på sina huvuden. Ibland har han tänkt att många av hans studiekamrater vid Ålands Sjömans-

Skepparen **TED LÖNNROOS** med stadig blick på farleden. Till höger om Ted övervakar förra skepparen **INGMAR GUSTAFSSON**. 8-åriga Christopher från Ohio i USA stoltserar vid ratten.

skola förtjänar långt mera än vad han gör. Men Ted har tröstat sig med att han inte hinner göra av med några pengar. Han konstaterar också att hundraåringen kräver ständiga reparationer medan han visar på en rostfläck som borde åtgärdas.

Den röda ratten i styrhytten är av samma årsmodell som fartyget. Den används fortfarande när man skall backa. För övrigt är tekniken toppmodern med satellitkompass som ger de exakta positionerna och ett elektroniskt sjökortsprogram och en radaranläggning välbehövlig då dimman gör sikten obefintlig.

– Annat var det i begynnelsen, konstaterar Ted. Då gällde det att

använda sig av det som då fanns till buds och numera är museiföremål.

Storfamilj

Ted kommer från en stor familj.

– Vi barn var många nog för ett fotbollslag fastän ingen av oss var intresserad av den sporten, noterar Ted. Musiken finns i generationerna hos de lönnrooska ätteläggen. Farfar var ingen mindre än **Waldemar "Waldi" Lönnroos**. Barndomshemmet i Mickelsböle var gästvänligt.

– Mamma **Marita** bespisade alla som tittade in, minns Ted. Det var en stor sorg när mamma Marita och pappa **"Pelle"** gick en alltför tidig död till mötes.

Sina första skolår avverkade Ted i Mickelsböle folkskola med **Alf Vinberg** och **Ulla Åkerlund** som lärare. Efter det blev det Östra Nylands yrkesskola i Haiko där Ted också har undervisat i verkstadsteknik och svetsning.

Teds egen familj består av hustrun **Siv** och dottrarna **Jeanett** och **Daisy**. Åttaåriga Daisy brukar ibland invänta sin far vid åstrandern i Borgå där m/s J.L.Runeberg lägger till.

Det som Ted skulle önska rikta in sig på i framtiden utöver m/s J.L.Runeberg är att utveckla hallen vid Mästarvägen i Borgå till en servicepunkt för m/s J.L.Runebergs teknik.

Ted strör gärna omkring sig aforismer som att tid är det enda som vi får gratis och det enda som går riktigt bra.

Slutligen en fråga om vem som egentligen äger m/s J.L.Runeberg. Ted svarar att han förvisso äger 51 procent av aktierna men att det är resenärerna som äger fartyget eftersom dess väl och ve är beroende av passagerarfrekvensen.

Kan "Hangö" vara ett vikinganamn?

Jarl Stormbom, född och uppvuxen på 1930-talet i Hangö, har en intressant teori till ortnamnets ursprung. Enligt honom tyder mycket på att "Hangö" tillsammans med andra Ortsnamn med kopplingar till fornnorden, har vikingaursprung.

DET SÄGS att gamla män ofta kommer ihåg upplevelser från sin barn- och ungdom, och därför kanske kommer till vissa slutsatser om sig själv och andra ting som inte tidigare känts uppenbara. Det säger också **Jarl Stormbom** om sig själv.

Som liten pojke stiftade Stormbom ofta bekantskap med de största bergen, nämligen Drottningberget och Badhusbergen, och naturligtvis också med det svallande havet utanför Hangö udd.

– Officiellt säger man att namnet Hangö-Hanko till ursprunget är okänt. Men med beaktande av historiska och geografiska omständigheter och min egen kännedom om trakten har jag kommit till andra slutsatser.

Enligt Stormbom ligger Hangö i en skärgård med både Russarö – en utskrivning av Ruotsarö, rusernas (d.v.s. svearnas ö, notera även Roslagen och Ruotsi) och Jussarö (jutarnas, d.v.s. danskarnas ö, Jylland och Jysk).

– Sydost om Hangö ligger dessutom en skärgård med fornnordiska namn såsom Odinsö, Torsö,

Skäldö (Sköldön) med flera, så det känns naturligt att även Hangö borde kunna härledas till vikingatiden, men frågan är hur?

Särnamnet Hanko

Enligt den lokala traditionen och folketymologin kommer den finska varianten Hanko ur (heinä-) hanko, en tjuga, eller gaffel med två armar. Själva Hangö udd skulle ursprungligen ha haft två i havet stupande berg och den iakttagelsen skulle ha gjorts av estniska fiskare, och platsen därmed ha förliknats vid en tjuga, hanko. Esterna har ju sedan länge rört sig i Finska viken och Östersjön och säkert även nått Hangö. I Tövsa-la-Gustavs finns ett andra Hanko. Men Jarl Stormbom är av annan åsikt.

– En enklare förklaring med färre antaganden är att ordet Hangö kom först, och att finska Hanko helt enkelt förklaras av finskans ljudlagar. Det kunde helt enkelt inte bli "ö" som i Hangö. Inte heller "ng" är särskilt vanligt i finskan. Och ord på "g" i vikingaspråket blev ofta "k" i finskan, såsom gatun/katu.

Troligt är enligt Stormbom att ordet "Hangö" uppstått då Hangö var en ö, som först i samband med landhöjningen blev en halvö, en udde.

– Ön bestod av två större berg och en mängd klippor, och var med andra ord ön med de hängande, i havet stupande bergen. Namnet kommer av "hang", som var vikingarnas benämning för bergssluttning. Vikingarna upplevde Hangö som den hängande ön, i synnerhet som de till havs såg ön på avstånd hängande i havet, precis på samma sätt som de till havs iakttog Porkala som en svinrygg. "Porca" betydde ända in i medeltiden svin, berättar Stormbom.

Som belägg för sin teori hänvisar Stormbom till en etymologisk ordbok (Wessen 1961) där "hang" ger förklaringen bergssluttning – och det ända från gotiskan till tyskan med sitt "hangen", "hänga".

Alternativa teorier

Stormbom påminner om att Hangö benämns Hangethe i det danska så kallade Itinerariet, en reseruttbeskrivningen från början av 1300-talet.

Enligt **JARL STORMBOM** är det troligt att ordet "Hangö" uppstått då Hangö var en ö, som först i samband med landhöjningen blev en halvö, en udde. Ön bestod av två större berg och en mängd klippor, och var med andra ord ön med de hängande, i havet stupande bergen. Namnet skulle komma av "hang", som var vikingarnas benämning för bergsslutning.

– Gethe påminner om gatt, en smal farled. Men det behöver inte rasera min teoribildning, utan tar i stället kanske fasta på ett smalt far, t.ex. Gäddtarmen bland klippskären söder om Hangö stad.

Enligt en tredje teori kan Hangö härledas ur namn på "Han" eller "Hank". Ett annat exempel skulle i detta fall vara Hanöbukten i Blekinge.

– Hanö är en sextio meter hög klippö bredvid ett smalt sund skilt från Listershuvud. På ön märks två strandvallar, tjugo och tio meter höga, så egentligen stöder antagandet min egen teori, då för-

hållandena väl motsvaras av de i Hangö.

Enligt Stormbom kan alltså även "han"- och "hank"-orden härledas ur "hang". Men på andra håll är de i så fall mer svår-förklarliga, då man i Finland har flera sådana sammansättningar på orter som inte alls liknar Hangö geografiskt, t.ex. Hankasalmi.

Gemensam stam i Hangö-Hanko?

Slutsatsen i Stormboms teori är att både Hangö och Hanko betyder "bergsslutningsön", eventuellt med den lilla skillnaden att Han-

ko även tar fasta på bergformen, gaffeln, medan Hangö hänvisar till de i havet hängande bergen.

– Vi kan utgå från att vikingarna ute till havs iakttog ett "Hang", som sedan visade sig vara en ö eller halvö. Gotiskan i Tyskland och urnordiskan i Norden var tämligen nära varandra för tusen år sedan, så oavsett varifrån sjöfarna kom sig, så var bergen "Hang". Vi kan också utgå ifrån att de danska och svenska korstågen till Finland på 1100- och 1200-talen följde de gamla farlederna.

Läsbiten

Läsbiten är denna gång första kapitlet ur Ulla-Lena Lundbergs nya roman *Is*.

I romanen förenas många trådar ur hennes mångsidiga produktion. I det lilla samhället och i den enskilda människan ligger en hel värld synlig i glimtar och blänkr.

FÖRSTA KAPITLET

DEN SOM HAR sett förändringen i ett landskap när en båt kommer in i synfältet kan aldrig hålla med om att ett enskilt människoliv saknar betydelse. Det ligger en sådan frid över vatten och land. Folk låter blicken glida över hamnviken, vilar ögat och tittar bort. Det är som det alltid är. I alla bröst längtar man efter något annat, och allt vi längtar efter kommer med båt.

Det behövs bara att det är jag som kommer, Anton med posten. I ruffen kan jag ha vem som helst, och en förväntan drar genom himmel och jord när den första får ögonen på mig. Landskapet är inte mera stilla, allt rör sig när budet går runt. Några springer redan och ropar: nu kommer dom!

Så är det också med dem som osynliga och uråldriga vistas utanför synkretsen. När en människa nalkas blir luften tätare, du känner hur de tränger på och vill veta något om dig fast du misstänker att de inte längre vet vad det är att vara människa. Fast du misstänker att de inte längre är människor och att skepnaderna som du anar inte mera liknar oss. Lika fullt uppfattar du deras pockande begär att ta reda på vem du är.

Fast jag går för full maskin går det långsamt. Allt är oroligt, jag ser hur de rör sig. Jag vet att de väntar och försöker stå stilla medan de väntar, och jag kommer som jag kommer, stadig kurs, stryper maskinen när jag ska och glider in mot bron. Kalle står redo med trossen och foten om vi törnar mot för hårt, men för det mesta snuddar vi bara vid brokanten, och så lägger vi till. Passagerarna är ute ur ruffen, det ropas och pratas mellan båt och land, och världen ser mycket annorlunda ut än när vi gick för oss själva ute på fjärden och folket gick ovetande på land.

Idag lägger jag mot vanligheten till vid kyrkbron för att vi har den nya prästen ombord. Det är därför de har spanat lite extra och kom springande redan när vi syntes ute på fjärden. Det är väktaren som har spanat och klockaren som har sett till att båtarna de kom med ligger vid bergknallarna så att vi

har fritt fram till bron. Det står varm rök ur skorstenen, för fruntimren har eldat och har maten på spisen. Det är precis stilla så här på morgonsidan i kallaste maj, men oj så blickarna och tankarna flyger. Hur är han? Hur ska det gå? Men inga tvivel lyser fram, för man ska ta emot hjärtligt och utan farhågor, som om det inte var svårt att det kommer en ny människa som man måste vänja sig vid.

Prästen har stått ute ett bra tag fast prästfrun har ryckt i honom ett par gånger och sagt att han förkyler sig. Men han står kvar, och när han ser sin kyrka klättra upp på berget och signalera med sitt röda tak blir han högtidlig och samtidigt stort leende, och när vi kommer in i viken ser han så glad ut att alla tänker att det här kommer att gå bra. Han vinkar på långt håll och de vinkar och ropar välkommen. Han ropar tack och här är vi, och snälla människor, ni har stigit upp mitt i natten för att ta emot!

En gång har han varit här förut, så han känner klockaren och väktaren och Adele Bergman som sitter i kyrkofullmäktige och är rysligt för kyrkan och prästen. Men det är annorlunda nu när han är tillförordnad präst och ska bosätta sig här med hustru och barn. Första intrycket är gott. Men när han ska gå iland glider båten ut lite som om sjön ville ta honom tillbaka, och det går ett kallt drag genom sundet. Vad det ska betyda vet jag inte.

Adele Bergman vet väl att det är tacksamt att ta emot gäster här ute. Kommer de från Åbo har de hållit på och rest ett halvt dygn minst, och då räknar man inte med den tid det har tagit dem att ta sig till Åbo. I alla sorters väder har de skvalpat och kastats omkring. När de till sist vacklar iland har de sand i ögonen och kläderna snor kalla och fuktiga kring kroppen. De är hungriga men mår illa. Huttrar och svettas. Snäser åt varandra, önskar att de aldrig hade kommit.

Det är på sådant Örnarnas rykte för gästfrihet grundar sig. Människan är så beskaffad att det bara krävs

ULLA-LENA LUNDBERG är född 1947 på Kökar, Åland och numera bosatt i Borgå. Hon är utexaminerad etnolog från Åbo Akademi, har innehaft titeln konstnärsprofessor åren 1994–1999 och har titeln hedersdoktor vid Åbo Akademi.

Sitt genombrott som författare fick Lundberg med boken *Kökar*, som kom 1976. Boken berättar genom intervjuer med invånarna om seder och om livet på Kökar förr och nu. Lundberg har kandiderat för Finlandiapriset tre gånger, och två gånger för Nordiska Rådets litteraturpris. Hon har tilldelats statspris åren 1971 och 1982, Svenska Akademiens Finlandspris och Tack för boken -medaljen år 1990, Runebergspriset och Svenska kulturfondens stora pris år 1998.

Hon rör sig obehindrat i olika landskap, tider och kulturer och finner det universella i det lokala, vare sig hon skildrar Kökar, Afrika eller Sibirien. Hennes böcker har förutom till finska översatts till danska, ryska, tyska och holländska.

ett halvt dygn för att hon ska bli hungrig, uttråkad och utvakad, och när hon sedan kommer in under tak och möts av spisvärme och varm mat tror hon på fullt allvar att hon är räddad i sista stund och kan inte nog tacka dem som tar emot. Visst har örborna blivit tackade i sina dagar, men ljuvligt är det ändå, och roligt har det varit att tända i spis och kakelugnar fast deras egen natt blev kort.

Där står de och ser glada ut, Adele Bergman och hennes Elis, klockaren och väktaren och väktarens Signe, för sällan blir man så uppskattad för en relativt ringa arbetsinsats. Roligt är det alltid att se på de nyanlända, och nu är de dessutom en officiell kyrklig mottagningskommitté som har all anledning att stå på bron och ta dem i beskådande och under vingbenet och lotsa upp dem till prästgården.

Och vägleda dem in i församlingen, för det är inte oviktigt att prästen redan från början får ett hum om vissa förhållningssätt som kan vara till nytta på hans fortsatta bana. Den som kommer nu är ung, och frun ännu yngre, och man kan hoppas att de har förstånd att ta lärdom.

Prästen är glad. För ungt folk känns resan oändlig därför att man inte kan

röra på sig och det finns så lite man kan göra, och nu är han glad för att han är framme och kan kliva iland och skaka hand och ordna med bagaget och skaka hand med postföraren och tacka för att han tog iland vid kyrkbron med alla pinaler. Men han är glad också på ett annat sätt, för att det är hans natur, och för att det brinner en brasa i bröstet på honom eldad av allt som han vill uppleva och uträtta i sitt liv.

Det vore roligt med en katolsk präst som kom ensam och blev mera vår, tänker Adele Bergman ofta i all hemlighet. I vår lutherska kyrka ska det vara fru och barn och möblemang som binder honom och kräver hans tid. Man tycker nästan att det är något fel på en präst som inte har det, och därför tittar alla rysligt vänligt på prästfrun som genast kom iland och ställde ner ett småbarn så litet att det var oväntat att det kunde stå så pass stadigt på egna ben. Det är en flicka i mössa och kappa med sprund i ryggen, en riktig prästgårdsfröken, säger klockaren som är galant och barnkär, när han omsorgsfullt hälsar också på henne. "Välkommen till Örarna", säger han, och barnet börjar inte gråta utan ser allvarligt på honom. →

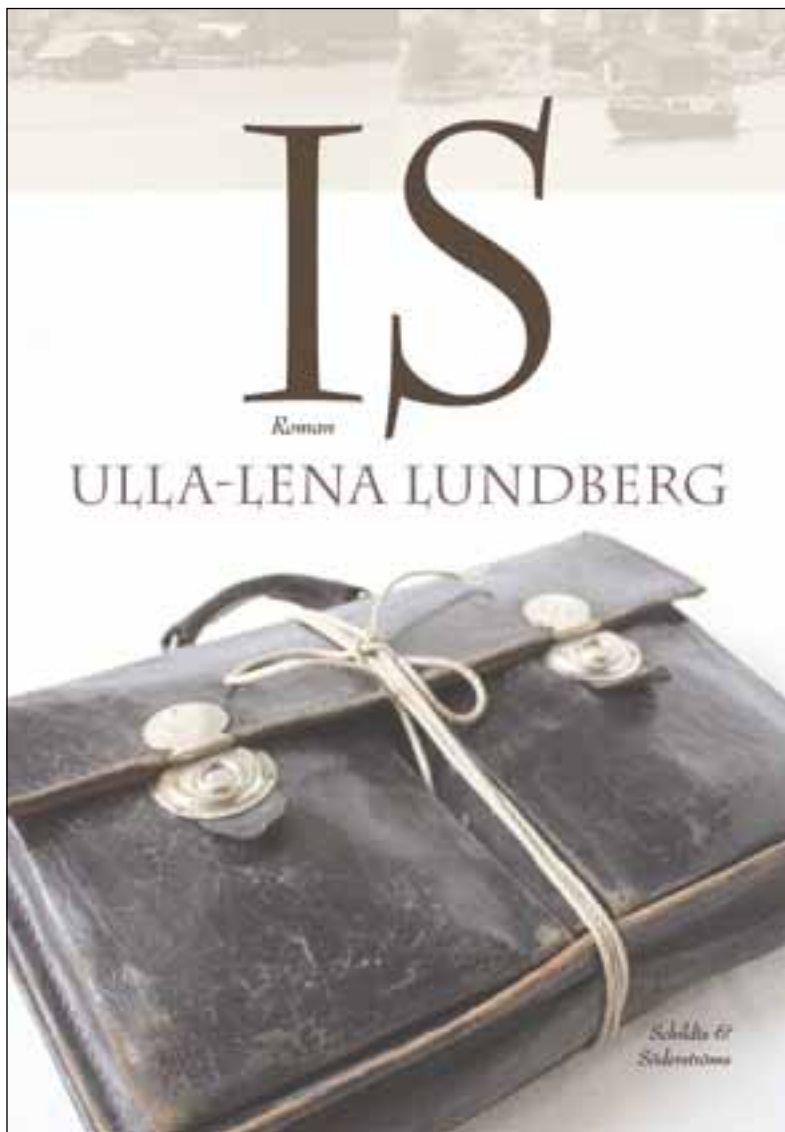
→ Pastorskan är liten och kvick. Hon vet inte att båten ligger kvar tills den är urlastad utan tittar ilsket på prästen som står och pratar med barnet på armen medan hon gnor på och bär iland kappsäckar och lådor och rullar med sängkläder och frågar hur de ska göra med möblemanget som står surrat på däck. "Petter kom hit!" ropar hon till slut.

Prästen räcker barnet till Signe, som om han förstod hur hon sukter efter barn. Han skyndar mot relingen och de andra följer efter. Skepparen och Kalle står på sin sida och dividerar, och så, i ett huj, hivar de iland skänk och hjälpskänk och bord och stolar som nu står nymornade på bron.

"Inflyttningsklart!" säger klockaren. "Sjöutsikt och högt i tak!"

Två sängar och en spjålsäng kommer det ännu, och ett köksbord med bänkar och en byrå och en kommod och två cyklar, men sedan verkar bohaget vara på plats. Pastorskan räknar och kontrollerar medan prästen står och lirkar med barnet som slingrar sig och vill ner. Adele tittar ner i lastrummet och undrar hur mycket handelsvaror skepparen fått med sig från Åbo. "Inte så dåligt", försäkrar han. "Det börjar rinna till så smått." Vilket man i sanning har rätt att vänta sig, ett och ett halvt år efter kriget.

Skepparen och Kalle ska iväg till handelsbron med varorna innan de får gå hem, och nu tittar de på prästfrun och undrar om det börjar vara allt. Det tror hon, och skepparen dyker ner i maskin och Kalle lossar förtöjningarna och prästen tackar ännu en gång. Båten ger loss, men på bron står de och pratar fast de borde komma in i värmen och få sig något till livs. Som vanligt faller allt på Adele. "Ser ni inte att mänskorna är slut!" säger hon. "Nu lastar vi det viktigaste på skottkärran och så går vi upp till prästgården!"

De vandrar genom daggen mot prästgården som ligger röd och stinn av kakelugnsvärmen som står som ett daller ur skorstenspiporna. Mottagningskommittén har eldat bra. I köket står vattenkast-ruller och kaffe-panna och hoppar på spisringarna. Grötkastrullen har hållit värmen och smörgåsarna ligger bredda under kupan vid mjölkkanan.

Precis som man ska göra stannar de och drar efter andan: "Nej men en sän ljuvlig värme! Vi som trodde att vi skulle komma till ett kallt och fuktigt hus och undrade var vi skulle hitta nyckeln!" Och: "Är det möjligt? Är det till oss? Nej men kära vänner!"

"Sätt er bara och ta för er", säger de mötande i flera vändor och tonarter och går själva med på att slå

sig ner, för Adele har koppar med sig i korgen och kaffesurra så det räcker åt alla. Bröd också, fast tanken var att något skulle bli kvar åt prästfamiljen.

”Åh, åh, åh så gott”, säger de. ”Vilket bröd! Och smör! Titta Sanna, pappa lägger en klick i gröten. Nu tar vi en stor sked! Var det gott? Nu får du visa hur fint du kan dricka mjölk ur koppen. Och vilket kaffe! Varmt så det värmer ner i tårna. Jag vet inte hur vi ska kunna tacka och gottgöra!”

Och mycket mera. Det är ljuvligt att höra, en be-löning som varje människa behöver för ett väl utfört arbete. Mottagningskommittén blir sittande och pratar fast de vet att de nyanlända borde få komma i ordning och lägga sig. Om vilka långa vägar de kommit resande och hur otroligt skönt det är att vara framme, till ett sådant hjärtevarmt mottagande. Här tänker de stanna, för bättre blir det aldrig.

Prästen tar reda på från vilka byar de kommer och vill veta om det är långt. Klockaren, som han kommer att ha mest att göra med, kommer längst ifrån, men det viftar han bort: vad gör det när det finns båt! Det är bara att ringa på telefonen så kommer han. Väktaren bor nära och har bara ett litet sund att kajka över när han ska till kyrkan, så han kommer gärna och hjälper till. Liksom Signe, som nu tänker sig till fähuset för att mjölka korna.

Då lystrar prästfrun, för de har övertagit förra prästens två kor. Hon lyser av intresse och undrar om hon kan följa med men ångrar sig när hon tänker på allt som måste tas itu med denna morgon. Det får bli till kvällen: ”Om Signe är snäll och sköter det ännu idag kan vi kanske gå tillsammans i kväll. Från och med i morgon tar jag över själv.”

De tittar på henne: pastorskorna brukar inte gå i fähuset, men den här säger att hon kommer från en bondgård och har ett speciellt intresse för kreaturshållning. ”Så det ska bli väldigt roligt att ha egna kor, fast de är bara två”, förklarar hon, och prästen ser stolt ut. ”Hon kan allt möjligt, den här Mona”, säger han. ”Vi har nog kommit rätt, för här kommer vi att gilla att ta itu med det praktiska, utöver ämbetet.”

Han vänder sig på nytt till klockaren, som är ord-förande i kyrkofullmäktige, och ler och säger att de kommer att ha mycket att diskutera. Han hoppas det inte inkräktar för mycket på kantorns tid om han föreslår att de träffas informellt nu i veckan och går igenom rutinerna i församlingen, och det går klockaren gärna med på. Adele ser att han redan gillar prästen, till och med oväntat mycket. Han hade varit lika tillmötesgående, men något mera avvak-

tande, mot en präst som han gillade mindre, men nu ser han fram emot att ta sig an den nya och vara ett stöd. Som han till sin lycka eller olycka är för ett flertal människor som nalkas honom. Även för Adele, fast han till hennes stilla grämlse redan var gift när hon kom till orten.

Prästfrun säger att hon tänker skicka Petter till affären redan idag när han har vilat lite, och nu får han vägen beskriven för sig. Cykeln kan han lasta i ökan och ro över det lilla gattet. Därifrån är det bara fem kilometer till affären. ”Det är bra att prästen har åländska rötter”, säger Adele, ”för vissa präster som kommer från stan har det varit roligt att se på när de ska ro.”

Prästen skrattar gott och säger att det är tur att han redan blivit bekant med Andelshandelns före-ståndare, som ser ut att kunna bli en vän i nöden. Adele säger ett ståtligt välkommen och kommer otåligt att vänta på besöket. Prästen sitter där och ser inte ut att ha någon brådska i världen, men pastorskan har blivit rastlös och stiger upp med den vissnade flickan i famnen och ser efter någon plats att lägga ner henne på. Man borde få bohaget under tak, tänker hon, och det mest nödvändiga upp-ordnat så fort som möjligt.

Adele ser henne med möda hålla tillbaka sin irritation över att de inte har vett att gå, sprängfylld av allt som hon vill ta itu med, och märker helt oväntat att hon tycker bra om pastorskan också. För att de är av samma verksamma sort som är kallad att stiga till om något ska bli gjort. De tittar leende på varandra; på samma sätt har pastorskan räknat ut var hon har Adele Bergman. Adele reser sig och säger: ”Nej nu, go vänner, ska vi låta prästfolket komma i ordning i sitt eget hem! Vi tackar för oss och önskar dem än en gång välkomna. Karlarna får bära upp möblerna från bron, och därefter säger vi tack och på återseende.”

I byarna sägs det att Adele kommenderar, men för många är det en lättnad att någon fattar beslut. Klockaren och väktaren och Elis tackar för sig och ger sig villigt av mot kyrkbron och prästen springer efter dem och säger att han minsann kan hjälpa till att bära sitt eget bohag, någon matta får det vara. Fyra karlar sköter det geschwint, och snart står allt samlat i salen.

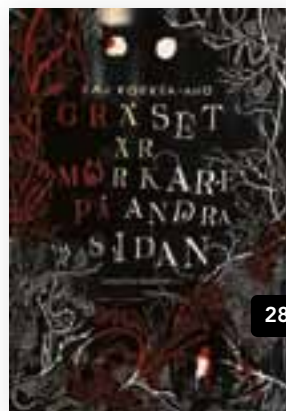
Adjö och tack, tack en sista gång. Glada som ungdomar ger sig väktaren och Signe av till fähuset och Adele och klockaren och Elis till kyrkbron, kyrkans tjänare och synnerliga vänner. Lätta om hjärtat, för det här gick bra.

Vilken romanhöst!

31 €

Monika Fagerholm
LOLA UPPOCHNER

28 €

Kaj Korkea-Aho
**GRÄSET ÄR MÖRKARE
PÅ ANDRA SIDAN**

31 €

Ulla-Lena Lundberg
IS

27 €

Fredrik Lång
**AV VAD ÄR LYCKA.
EN KRÖSUSROMAN**

Pssst!

*I vår nätbutik på
www.sets.fi kan du köpa
alla dessa höstnyheter*

-25%

26 €

Emma Pemberton
KOM

26 €

Sara Razai
JAG HAR LETAT EFTER DIG

27 €

Thomas Wulff
MED BÄSTA VILJA I VÄRLDEN

30 €

Robert Åsbacka
SAMLAREN

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

Vilken bokfest!

POESI

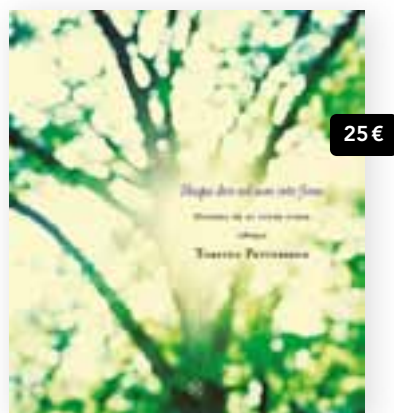
Claes Andersson
**HJÄRTATS RUM.
VALDA DIKTER 1962-2012**

Tua Forsström
**EN KVÄLL I OKTOBER
RODDE JAG UT PÅ SJÖN**

Lars Huldén
INGA STJÄRNOR I NATT, SIR

Torsten Petterson
SKAPA DEN SOL SOM INTE FINNS

FAKTA

Anki Westergård & Malin Wikström (red.)
VARDAGSHJÄLTE 24/7

Charlotta Ödman
BILDER FRÅN BERGMAN

BARN & UNGDOM

Maria Turtschaninoff
ANACHÉ

Anssi & Maija Hurme
UNDER TÄCKET

*Kom och fira
boken med oss på
Helsingfors bokmässa.
Vi finns i monter 7b41
och vårt digra program
på www.sets.fi*

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

Svenskbygdens Kryss 3/2012

MÄNGD	ANGE- LÄGEN- HILT	HANDELA HÄR TÄN- TI SIG PÅ SÄRKLITA	AN- STÄNDIG	REFUSIK I STILLA HAVET	DIFFUS PIGG
→					
YTA			KOMMUN I ÅBOLAND		
KÄNSEL- TRÄD			EFTAKT- EILT ORD HUSDJUR		STOR- STADS- MÄSSIG
↰			ANGEL ÄR KLEIN OCH GAMMAL		
VULKAN DEPAR- TEMENT		SINNE- LAG SMUTSIG			PENSIO- NERAD
↰				ÅKALLA HACK I HJÄL	
MAT- RÄTT	KVIGA	CAMEM- BERT DRIFTIG		USA- ONKEL FÄR JEGARNA	
GRÖN PÅ GRÄN			TUNGEL KUN KONDITION		
BMA 2012	↓	EVLEK STAD SUNNE FAMILJEN PÅ FOT	←	←	←
GÖR KÄNDEL ÖVER- VÄRTIG?			ORD- SVÄLL TON		KISSEL HUVUD- STAD I LÅD
↰		ÄNGSLIG DATABEL		MORSK SÄNSAT OCH VUXET	
HÄTTAN SÄTTAS BANDA			ITU	DÄR ÄR DÄRRE HUVUD SLINGA	SLOM
↰			OBAMA	DARIO KVALSTER	FOJK- NÄPIN KRYPER
LÄTER MYNDIG	→		→		NJ I LONDON
GÖR KIRURG	KÄJKÄ TRÄD	GEN- LJUD	SHARON SOLSTING		BUSKE PROV
↳			KOMPAR ÄMNAR		
ANND DOMINI		BROM	SNABB RÖDA KOKSET	SÄLJA BILLIGT OKÄND	ARGON
KÄRLEK GUD	ÅSNAN			HÄSTIG	
↳		BAK- VERK		AN- TEKNA	

Namn: _____

Adress: _____

Vinstbok för kryss 3/2012 är Ulla-Lena Lundbergs "Is". Skicka in lösningarna före 23.11.2012 till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss". Du kan också skanna eller fota din lösning och eposta den på redaktion@sfv.fi. Kom ihåg namn och adress.

Delta i vår läsarenkät på sfv.fi/enkat – vinn fina presentkort!

SYFTET MED Svenskbygdens läsarenkät är att ta reda på hur läsarna ser på tidningens innehåll och layout. Vi frågar hur bra vi är på att bevaka de frågor som hör till SFV:s verksamhetsområden, samt om hur tidningen läses i ditt hushåll. Vem som helst som läser Svenskbygden kan svara på enkäten, den riktas inte enbart till medlemmarna.

Av kostnadsskäl har vi beslutat

att enkäten denna gång sker på nätet (adressen nedan). Vi håller enkäten öppen åtminstone till årets slut, så att vi får ett så brett och representativt sampel som möjligt gällande ålder, kön och region.

Om du inte har nätkoppling, kan du få hjälp på närmaste bibliotek. Eller fyll i enkäten tillsammans med någon bekant som kommer ut på nätet. Allt sker anonymt, vi sparar inga personli-

ga uppgifter. Det tar 5-10 minuter att fylla i enkäten.

Bland alla som deltagit i enkäten lottar vi ut tre Stockman-presentkort på 250 euro var. Presentkortet duger i alla Stockmann-varuhus i Finland och utomlands, i Akademiska Bokhandeln, i Stockmann Beautys butiker, i Seppäläs butiker (Finland och utomlands), och i Stockmannshopen på Helsingfors-Vanda flygplats.

www.sfv.fi/enkat

ARVID MÖRNE-tävlingen 2013

Svenska folkskolans vänner utlyser Arvid Mörne-tävlingen 2013. Syftet med tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Denna gång gäller tävlingen noveller.

Tävlingen står öppen för personer som vid tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. Ett första pris om 5 000 euro, ett andra pris om 3 000 euro och ett tredje pris om 2 000 euro delas ut. SFV förbehåller sig publiceringsrätten till de prisbelönade tävlingsbidragen.

Instruktion för deltagande: Ämnesvalet är fritt och manuskriptet får omfatta högst 25 000 tecken (inkl. mellanslag). Novellen bör ha sidnumrering och vara skriven på enkel sida. En förutsättning för deltagande är att texten inte tidigare publicerats, att den är skriven på svenska och att skribenten inte tidigare har publicerat sig i skönlitterär bokform samt att skribenten är finländsk

– skönlitterär tävling för finlands-svensk ungdom

medborgare. Manuskripten returneras inte. Manuskripten skall vara försedda med pseudonym och födelseår. Bifoga ett slutet kuvert med pseudonym, namn, personbeteckning, adress, telefonnummer och e-postadress.

Tävlingstiden utgår den 15 januari 2013 (poststämpel godkänns). Prisutdelning den 6 maj 2013. Manuskripten sänds till Svenska folkskolans vänner, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet Arvid Mörne-tävlingen.

Närmare uppgifter om tävlingen ger SFV:s biträdande kanslichef Catharina Gripenberg, tel. 040-778 0351, catharina.gripenberg@sfv.fi